

Taşıma Senedi ile Yük Senedine İlişkin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerinin Alman Ticaret Kanunu Hükümleriyle Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi

Frachtbrief und Ladeschein: Eine rechtsvergleichende Bewertung der Vorschriften des türkischen Handelsgesetzbuches mit dem deutschen Handelsgesetzbuch

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Batuhan OYAL*

ÖZ

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda taşıma senedi, mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak mehz Alman Ticaret Kanunu hükümlerine paralel olarak bir ispat senedi olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte Alman Ticaret Kanunu'nun 443. ilâ 448. maddelerinde düzenlenmiş olan yük senedi (Ladeschein), Türk Ticaret Kanunu'na alınmamıştır. Alman Ticaret Kanunu'nda yük senedi, taşıma senedinden farklı olarak, hamiline taşıyıcı tarafından taşınan eşyanın teslim edilmesini talep etme hakkı veren ve nama, emre veya hamiline yazılı şekilde düzenlenmesi mümkün olan bir kıymetli evraktır. Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinde düzenlenmiş olan yük senedi, mehz Alman Ticaret Kanunu'ndaki yük senediyle aynı kavramı ifade etmez. Türk karayoluyla eşya taşıma hukukunda eşyayı temsil eden bir kıymetli evrakin kanunen düzenlenmiş olmaması, karayoluyla yapılan eşya taşımalarına ilişkin düzenlemelerin mehzâ niteliğinde olan Alman Ticaret Kanunu'ndan Türk Ticaret Kanunu'na alınmış olan bazı düzenlemeler bakımından sorun yaratmaktadır. Ayrıca karayoluyla yapılan taşımalar daha kısa sürede tamamlandığından tarihsel olarak eşya taşıma hâlindeyken, eşya üzerinde tasarrufla bulunulmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Ancak değişik türde araçlarla yapılan taşımalara da Türk Ticaret Kanunu'nun eşya taşınmasına ilişkin hükümlerinin uygulanması, ayrıca küreselleşen ticaret hayatında emtia fiyatlarının günlük ve hatta saatlik olarak

* Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Doktora Öğretim Üyesi (oyal@tau.edu.tr). ORCID: 0000-0002-3055-5870.

değişmesi nedeniyle, taşıma süresinden bağımsız olarak eşya taşıma hâlindeyken de eşya üzerinde tasarrufta bulunmasını mümkün kılacak ve eşyayı temsil eden kıymetli evrak niteliğini haiz bir taşıma belgesine olan ihtiyaç artmaktadır. Bu çalışmada, Türk Ticaret Kanunu'nun taşıma senedine ve yük senedine ilişkin hükümleri bu doğrultuda mehz Alman Ticaret Kanunu'nu hükümleriyle karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: *Taşıma senedi, yük senedi, kıymetli evrak, taşıma hukuku*

Comparative Examination of Turkish Commercial Code Provisions Regarding Waybill and Carrier's Receipt with German Commercial Code Provisions

ABSTRACT

Unlike the repealed Turkish Commercial Code no. 6762, the waybill is contemplated in Turkish Commercial Code no. 6102 as a bill of proof in compliance with the provisions of German Commercial Code. However, the carrier's receipt (Ladeschein), which is regulated in Art. 443 to 448 of the German Commercial Code, was not included in the Turkish Commercial Code. In the German Commercial Code unlike the waybill, the carrier's receipt is regulated as a negotiable instrument that gives the bearer a right to demand the delivery of the goods transported by the carrier and can be issued in writing to the name, order or bearer. The carrier's receipt regulated in Art. 859 of the Turkish Commercial Code does not match the German carrier's receipt. A negotiable instrument that consigns a right to its bearer to demand the delivery of the goods transported by the carrier is not regulated in the Turkish Commercial Code no. 6102. The lack of such a negotiable instrument in Turkish commercial law creates a discord in terms of some regulations that are adopted from the German Commercial Code by the Turkish Commercial Code no. 6102. In addition, since the transportation by road is completed in a shorter time, historically there was no need to dispose of the goods while they are being transported. However, the application of the provisions of the Turkish Commercial Code regarding the transport of goods by road to multimodal transports, as well as the daily or even hourly changes in the commodity prices in the globalizing trade life, makes a codification of a negotiable instrument regarding the right to dispose of the goods while in transit a necessity. In this study, the provisions of the Turkish

Commercial Code regarding the waybill and carrier's receipt will be examined in comparison with the provisions of the German Commercial Code.

Keywords: *Waybill, carrier's receipt, negotiable instrument, transportation law*

A. Giriş

Taşıma sözleşmesi herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Başka bir anlatımla taşıma sözleşmesi, sözleşmenin taraflarının karşılıklı örtüşen iradelerini beyan etmeleriyle kurulmuş olur. Taşıma sözleşmesi şekil şartına tabi olmadığından, taraflar genellikle ayrıca yazılı bir sözleşme düzenleme ihtiyacı duymazlar. Fakat taşıma sözleşmesinin ayrıca yazıya dökülmemesi, tarafların uyuşmazlığa düştüklerinde sözleşmenin şartları bakımından ispat problemlerini de beraberinde getirir. Ayrıca taşıma hukukunun özelliklerinden birisi de ispat kurallarıyla yakından ilgilenmesidir. Zira taşıma hukuku kuralları, taşıma faaliyetini ilgilendiren vakıaların "belirliliği" üzerine kuruludur. Bunun da ötesinde taşımanın uluslararası ticarete kullanılan ödeme ve teslim şekilleriyle yakından ilişkili olması da bu işlemlerde taşıma işine ilişkin hususlara dair yazılı belgelerin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Ezcümle, gerek taşıyıcının gerekse gönderen ve gönderilenin haklarının korunması ve ispat edilebilmesi, her taşıma aracına ve türüne uygulanacak hukuk kurallarında farklı taşıma senetlerinin doğumuna ve düzenlenmesine yol açmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen taşıma senedi ile yük senedi, bu tür taşıma belgelerine örnek olarak sayılabilir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda taşıma senedi, mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak sadece ispat senedi olarak düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun "Taşıma işleri" başlıklı dördüncü kitabındaki hükümler çoğunlukla mehz Alman Ticaret Kanunu'nun 407. maddesi ve devamı hükümlerine paralel şekilde düzenlenmiştir. Ancak Alman Ticaret Kanunu'nda kıymetli evrak olarak düzenlenen yük senedine ilişkin hükümler, Türk Ticaret Kanunu'na alınmamıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinde öngörülmüş olan yük senedi, kıymetli evrak niteliğini haiz olmayıp, bir ispat senedir. Dolayısıyla Türk hukukunda karayoluyla eşya taşınması bakımından eşyayı temsil eden ve kıymetli evrak niteliğini haiz bir taşıma belgesi kanunen düzenlenmiş değildir. Bu çalışmada, mehz Alman Ticaret Kanunu

hükümleriyle karşılaştırmalı olarak Türk Ticaret Kanunu'nun taşıma senedi ve yük senedine ilişkin hükümleri incelenecektir. Öncelikle taşıma senedi ve yük senedinin tanımı, hukukî niteliği ve işlevleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise taşıma senedi ibaresine yer verilen Türk Ticaret Kanunu'nun hükümleri, taşıma senedinde bazı kayıtların yer almasına ya da yer almamasına ve taşıma senedinin ibrazına hukukî sonuç bağlayan hükümlerle, taşıma senedi vasıtasıyla bazı hakların kullanılmasına ilişkin hükümler üç ayrı başlık altında değerlendirilecektir.

B. Taşıma Senedi

I. Terminoloji ve Taşıma Senedinin Tanımı

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hazırlanırken, getirdiği sistem örnek alınan Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi'nin¹ (CMR) resmî tercümesinde “*sevk mektubu*” olarak anılan² taşıma belgesi, Karayolu Taşıma Kanunu'nda³ olduğu gibi Türk Ticaret Kanunu'nda da “taşıma senedi” olarak düzenlenmiş ve mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'yla getirilen ve artık terminolojik olarak yerleşik kabul edilebilecek bu terimden farklı bir terim kullanılmasından kaçınılmıştır⁴.

Taşıma senedi, Türk Ticaret Kanunu'nun 856. maddesinde düzenlenmiştir. Ancak anılan bu düzenlemede, taşıma senedinin kanunî bir tanımına yer verilmemiştir. Bununla birlikte 08.01.2018 tarih ve 30925 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nin 4.

¹ RG, 07.12.1993, S. 21788.

² CMR'nin resmî tercümesinde ticaret hukukundaki yerleşik terimlerin kullanılmamasının özel hukuk mevzuatıyla uyumsuzluk yarattığı ve resmî tercümede “*sevk mektubu*” yerine “taşıma senedi” sözcüğünün kullanılmasının daha doğru olacağı yönündeki görüş ve CMR'nin serbest çevirisi için bkz. Abuzer Kendigelen/Alihan Aydın, *Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Antlaşma (CMR) - Resmî Çeviriye İlişkin Sorunlar ve Bir Serbest Çeviri Denemesi-*, Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı C.1, Beta Yayınevi, İstanbul 2002, s. 498.

³ RG, 10.07.2003, S. 25173.

⁴ Mertol Can, *CMR ve Alman Ticaret Kanunu Hükümleri ile Mukayeseli Olarak Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları - C. I*, İmaj Yayınevi, Ankara 2017, s. 27; Nil Kula, *Türk Eşya Taşıma Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 53.

maddesinin 1. fıkrasının (iii) bendinde taşıma senedine ilişkin bir tanım yer almaktadır. Anılan bu hükümde taşıma senedi, “eşya ve kargo taşımalarında gönderen ile yetki belgesi sahibi arasında akdedilen, ilgili diğer mevzuat ve bu Yönetmelikle belirlenen bilgileri ihtiva eden sözleşme belgesi veya bu tür bir sözleşmede bulunması gereken bilgileri ihtiva etmesi halinde taşıma senedi yerine geçecek olan taşıma faturası, taşıma irsaliyesi veya irsaliyeli taşıma faturasını [...] ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır.

Söz konusu bu tanıma paralel olarak Alman hukukunda doktrindeki bir görüşe göre de, taşıma senedinin ayrı bir belge olarak düzenlenmesi gerekmekte olup, taşıyıcı ve gönderen tarafından imzalanan fatura, taşıma senedinin içermesi gereken asgarî zorunlu kayıtları içeriyorsa, bu fatura aynı zamanda taşıma senedi olarak değerlendirilmelidir⁵.

II. Taşıma Senedinin Unsurları

Türk Ticaret Kanunu’nun 856. maddesinde sadece, taraflardan birisinin istemi üzerine taşıma senedi düzenlenmesi öngörülmüş ve düzenlenecek taşıma senedinin düzenlenme şekline ilişkin bazı hususlara yer verilmiştir. Mevzuatın 408. maddesinin 1. fıkrasında ise taşıma senedinin, taşıyıcının talebi üzerine düzenlenebileceği öngörülmüştür. Türk Ticaret Kanunu’nun 857. maddesinin 1. fıkrasında, taşıma senedinin içermesi gereken kayıtlar örnekseme yoluyla sayılmıştır. Anılan maddenin Hükümet Gerekçesi’nde⁶, söz konusu düzenlemenin birinci fıkrasında taşıma senedinin asgarî zorunlu içeriğinin düzenlendiği belirtilmiştir.

Bununla birlikte doktrinde haklı olarak, taşıma senedinin geçerli bir taşıma senedi olarak kabul edilmesi için Kanun’un 857. maddesinin 1. fıkrasında 14 bent şeklinde sayılan her bir kaydı içermesinin zorunlu olmadığı kabul edilmektedir⁷. Zira aynı hükmün ikinci fıkrasında, taşıma

⁵ Ingo Koller, *Transportrecht*, 10. Aufl., C. H. Beck, München 2020, § 409, N. 2; Klaus J. Hopt/ Christoph Kumpan/Hanno Merkt/Markus Roth, *Beck’sche Kurzkommentar - Handelsgesetzbuch*, 40. Aufl., C. H. Beck 2021, § 408, N. 1.

⁶ TBMM Bülteni, Dönem 23, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı 96, s. 295.

⁷ Vural Seven, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK m. 856-893) Hükümlerine Göre Taşıma Hukukunda Gönderilen, Yetkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 51; Burak*

senedine tarafların uygun gördükleri diğer kayıtların da konabileceği açıkça öngörülmüştür⁸. Ayrıca Kanun'un 857. maddesinin 1. fıkrasında yer alan kayıtların tümü, her bir taşıma bakımından mutlaka taşıma senedine yazılması zorunlu kayıtlar olarak değerlendirilemez. Örneğin, Kanun'un 857. maddesinin 1. fıkrasının (I) bendinde, ödemeli teslimle ilişkin kayda yer verilmiştir. Ancak ödemeli teslim her taşıma bakımından söz konusu olmaz. Türk Ticaret Kanunu'nun 872. maddesinin 1. fıkrası uyarınca eşyanın, ancak ödeme karşılığında gönderilene teslim edilmesi konusunda taşıyıcı ile gönderenin anlaşması gerekir. Taşıyıcının, kural olarak taşıma sözleşmesi kapsamında sadece ödeme karşılığında eşyayı teslim etmek gibi bir zorunluluğu yoktur.

Adıgüzel, *Taşıma Hukuku (Deniz Ticareti Hariç)*, 4. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s. 99-100. Mehaz Alman hukukunda doktrinde, taşıma senedinin içeriğini düzenleyen Alman Ticaret Kanunu'nun 408. maddesinde taşıyıcının, anılan düzenlemenin (1) ilâ (12) numaralı bentlerinde sayılan "hususları içeren bir taşıma senedinin düzenlenmesini talep edebileceği" (*kann die Ausstellung eines Frachtbriefs mit folgenden Angaben verlangen*) ifadesine yer verildiğinden ve ayrıca tarafların taşıma senedine amaca uygun başka kayıtlar da koyabilecekleri açıkça düzenlendiğinden, taşıma senedinin bu maddede sayılan kayıtların her birisini içermek zorunda olmadığı kabul edilmektedir (Rolf Herber/Christine Schmidt, *Münchener Kommentar zum HGB Bd. VII*, 4. Aufl., C. H. Beck, München 2020, § 408, N. 24; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 408, N. 2; Carsten Thomas Ebenroth/Karlheinz Boujong/Detlev Joost/Lutz Strohn, *Handelsgesetzbuch*, 4. Aufl., C. H. Beck/Verlag Vahlen, München 2020, § 408, N. 12; Hartmut Oetker, *Handelsgesetzbuch*, 7. Aufl., C. H. Beck, München 2021, § 408, N. 5).

⁸ Alman hukukunda sözleşme serbestisini en geniş şekilde kullanmalarına imkân sağlamak için karayolu motorlu taşıtlarıyla uzun mesafeli eşya taşımacılığını düzenleyen "Kraftverkehrsordnung für den Güterfernverkehr mit Kraftfahrzeugen" 10. maddesi ve Almanya sınırları içinde demiryoluyla taşımayı düzenleyen "Eisenbahn Verkehrsordnung" 55. maddesinin birinci fıkrası uyarınca geçerli olan taşıma senedi düzenleme zorunluluğu 1999 yılında taşıma hukuku alanında gerçekleştirilen reformla kaldırılmıştır (Reuschle, [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 408, N. 1; Martin Häublein/Roland Hoffmann-Theinert, *Beck'scher Online-Kommentar HGB*, 30. Edt, C. H. Beck, München 2020, §408, N. 1).

Taşıma sözleşmesinin esaslı unsuru (*essentialia negotii*) olmayan hususlar bakımından tarafların anlaşmış olmaları zorunlu değildir. Dolayısıyla yan unsurlara ilişkin bir anlaşma yapılmamışsa, bu hususların taşıma senedinde belirtilmesi de mümkün değildir. Örneğin, Türk Ticaret Kanunu'nun 857. maddesinin 1. fıkrasının (j) bendinde, taşıma senedine taşımanın yapılacağı süreye ilişkin kayıt konulması öngörülmüştür. Ancak tarafların taşıma süresi konusunda anlaşmaları, taşıma sözleşmesi bakımından esaslı bir unsur (*essentialia negotii*) değildir. Yedek hukuk kuralı niteliğindeki Türk Ticaret Kanunu'nun 873. maddesine göre taraflar taşıma süresi konusunda anlaşmadıkları durumunda, söz konusu somut taşıma bakımından şartlar dikkate alındığında, özenli bir taşıyıcıya tanımlanabilecek makûl bir süre içerisinde taşımanın yapılarak eşyanın teslim edilmesi gerekir.

Bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde, taşıma senedinin içeriğini düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 857. maddesinde yer alan kayıtların tamamının taşıma senedinde yer almasının zorunlu olmadığı kabul edilmelidir⁹. Bununla birlikte bir belgenin, taşıma senedi olarak nitelendirilebilmesi için bazı zorunlu bilgileri içermesi gerekir. Alman hukukunda doktrindeki baskın görüşe göre, gönderenin ve taşıyıcının kimliğini içeren ve belirli bir eşyanın (teslim alınacağı ve teslim edileceği yer gibi) taşınması borcuna ilişkin bilgileri içeren bir belge, taşıma senedi olarak nitelendirilmelidir¹⁰. Alman hukukunda doktrindeki bir diğer görüşe göre ise, gönderen tarafından taşıyıcı için düzenlenen ve imzalanan bir belgenin, Türk Ticaret Kanunu'nun 857. maddesinin mehzaz hükmü niteliğinde olan Alman Ticaret Kanunu'nun 408. maddesindeki bilgilerden sadece birisini içermesi, söz konusu belgenin taşıma senedi olarak nitelendirilmesi için yeterlidir¹¹.

⁹ Seven, *Gönderilen*, S. 48-50; Adıgüzel, s. 99-100.

¹⁰ Fritz Fremuth/Karl Heinz Thume, *Kommentar zum Transportrecht, Paragraphen §§407- 475 h HGB, WA und ADSp.*, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, Heidelberg, 2000, § 408, N. 13; Thomas Heidel/Alexander Schall, *Handelsgesetzbuch-Handkommentar*, 3. Aufl., Nomos Verlag, Baden-Baden 2019, § 408, N. 5; Thume, [MüKo HGB], § 408, N. 24.

¹¹ Koller, § 408, N. 3; Norbert Horn, *Heymann - Handelsgesetzbuch Bd. IV*, 2. Aufl., De Gruyter Verlag, Berlin 2005, § 408, N. 2; Paschke, [Oetker], § 408, N. 5.

Türk doktrininde ise Alman hukukundaki baskın görüşe paralel bir görüş benimsenmiştir. Bu görüşe göre, taşıma sözleşmesinin taraflarını, sözleşmenin konusunu oluşturan eşyayı, eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığı ve teslim edileceği yeri ve taşıyıcının söz konusu taşıma işi konusunda yetkilendirildiğini gösteren belgeler, taşıma senedi olarak nitelendirilmelidir¹². Bu görüşe katılmaktayız. Taşıma senedi kıymetli evrak niteliğini haiz olmadığından ve Türk Ticaret Kanunu'nda bir ispat senedi olarak düzenlendiğinden, somut taşıma sözleşmesine ilişkin esaslı unsurlara dair bilgileri içermesi, söz konusu belgenin taşıma senedi olarak nitelendirilmesi için yeterli görülmelidir.

III. Hukuki Niteliği

Mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda taşıma senedinin şeklini düzenleyen 796. maddenin 2. fıkrasının karşıt anlamından (mefhumu muhalifinden), anılan hükmün 1. fıkrasında yer alan tüm kayıtları içeren bir taşıma senedinin kıymetli evrak olarak kabul edileceği anlaşılmaya müsaitti. Ancak doktrinde, mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 769. maddesinin 1. fıkrasının (2)¹³, (5), (6) ve (7) numaralı bentlerindeki hususları içermeyen bir taşıma senedinin de kıymetli evrak niteliğini kazanacağını savunan bir görüş mevcuttu¹⁴.

Doktrindeki baskın göre ise, mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 769. maddesinin 2. fıkrasının tek başına değil, özellikle taşıma senedinin düzenlenmesine ilişkin mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 771. maddesiyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu görüşe göre, mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 768. maddesinde taşıma senedinin iki nüsha olarak düzenlenmesinin öngörüldüğü, Kanun'un 771. maddesindeyse bir nüshanın gönderen tarafından imzalanarak taşıyıcıya verileceğini ve yüke eşlik edeceğini, diğer nüshanın ise

¹² Seven, *Gönderilen*, s. 51-51; Adıgüzel, s. 100 vd. Aksi yönde bkz. Süleyman Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli Eşya Taşınması*, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 117.

¹³ Bu görüşe göre anılan hükümdeki tüm unsurların taşıma senedine yazılmış olmasına gerek olmayıp, eşyanın cinsi, miktarı ve özelliklerine ilişkin genel bir bilgi yazılmış olması yeterli kabul edilmeliydi (Reşat Atabek, *Eşya Taşıma Hukuku*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1960, s. 78).

¹⁴ Atabek, s. 78.

taşıyıcı tarafından imzalanarak gönderene verileceği düzenlendiğinden, gönderen tarafından imzalanan ve eşyaya eşlik eden nüshanın kıymetli evrak niteliğini haiz olmadığı, öte yandan taşıyıcı tarafından imzalanan nüshanın ise mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 769. maddesinde öngörülen kayıtları içerdiği durumda kıymetli evrak olarak kabul edileceğini belirtmişti¹⁵. Başka bir anlatımla bu görüşü savunan yazarlara göre, aynı kayıtları içermekle birlikte, mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 769. maddenin 1. fıkrasında yer alan kayıtları içermesi durumunda, sadece taşıyıcı tarafından imzalanan taşıma senedi nüshası kıymetli evrak niteliğini haiz bir senetti.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 856. maddesinin Hükümet Gerekeşi'nde¹⁶ taşıma senedinin bir kıymetli evrak olmadığı, sadece bir "ispat senedi" olduğu belirtilmiştir. Taşıma senedinin, bir ispat aracı olduğu ve kıymetli evrak niteliğini haiz olmadığı, taşıma senedinin ispat gücünü düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin Hükümet Gerekeşi'nde¹⁷ de tekrarlanmıştır. Doktrinde de taşıma senedinin en önemli fonksiyonunun, taşıma sözleşmesine ilişkin hususlar açısından bir

¹⁵ Vural Seven, *Taşıma Hukuku*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını, 2. Bası, Eskişehir 2011, s. 55; Sabih Arkan, "Türk Ticaret Kanunu'nun Taşıma Senetlerine ve İlmühaberlere İlişkin Hükümleri Üzerine Bir İnceleme", *BATİDER*, C. IX, S. 4, 1978, s. 1031; Hüseyin Ülgen, *Uluslararası Taşımacılık ve Hukuki Sorunları*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1988, s. 62; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1976, s. 821; Ali Bozer, *Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1978, s. 178-179; Hayri Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1960, s. 398-399; Aydın Zevkliler, "Konişmento, Mahiyeti ve Diğer Emtia Senetlerinden Farkları", *İmran Öktem'e Armağan*, Sevinç Matbaası, Ankara 1970, s. 563; Ece Yeşilova Aras, "Yük Senedinin (TTK m. 859) Türk Ticaret Kanunu'nda Yeniden Yer Alması, Karayolu Taşımacılığında Kıymetli Evraka İmkan Verilmesi Midir?", *Legal Hukuk Dergisi*, C. 11, S. 123, Y. 2013, s. 52-53.

¹⁶ TBMM Bülteni, Dönem 23, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı 96, s. 295.

¹⁷ TBMM Bülteni, Dönem 23, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı 96, s. 295.

ispat aracı olması olduğu kabul edilmektedir¹⁸. Mehzaz hukuk olan Alman hukukunda da taşıma senedinin bir ispat aracı olduğu kabul edilmektedir¹⁹. Türk Ticaret Kanunu'nun 856. ve 857. maddelerinin mehazı olan Alman Ticaret Kanunu'nun 408. maddesinde yer alan kayıtları içeren *Frachtbriefin*, dar anlamda bir ödeme vaadi içermediği gibi, eşyanın teslimi vaadini de içermediği ve ayrıca taşıma senedinden kaynaklı hakların taşıma senedini elinde bulunduran kişi tarafından değil, taşıma sözleşmesine (maddî hukuka) göre hak sahibi olan kişi tarafından kullanılabilirdiği için kıymetli evrak niteliğini haiz olmadığı kabul edilmektedir²⁰. Ayrıca vurgulamak gerekir ki, taşıma senedi bir sözleşme belgesi değildir²¹. Taşıma sözleşmesi yazılı olarak yapılmamışsa, taşıma senedi düzenlenmesi, taraflar arasında sözlü olarak meydana gelen sözleşmeyi "yazılı" hale getirmez²².

Mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak taşıma senedi, eşyaya sadece eşlik eden bir senet olarak öngörüldüğünden ve eşya üzerinde tasarrufta bulunulmasını mümkün kılacak şekilde eşyayı temsil etme amacına sahip olmadığından, gerek Alman Ticaret

¹⁸ Adıgüzel, s. 108; Yeşilova Aras, s. 59; Cafer Eminoğlu, "Türk Ticaret Kanunu'nun 864. Maddesi Kapsamında Gönderenin Kusursuz Sorumluluğu", *GÜHFD*, C. XIX, S. 3, Y. 2015, s. 35.

¹⁹ Thume [MüKo Hgb], § 408, N. 10; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 408, N. 1; Wieske [Heidel/Schall], § 408, N. 1; Paschke [Oetker], § 408, N. 1; Hans Günter Bästlein/Andrea Bästlein, „Beweisfragen in Rechtsstreitigkeiten gegen den HGB-Frachtführer wegen Güterschäden“, *TranspR*, H. 11/12, 2003, s. 413; Fremuth/Thume, § 408, N. 3.

²⁰ Thume [MüKo HGB], § 408, N. 12. BGH, 4.6.1976, I ZR 121/75 (NJW 1976 H. 38, s. 1746 (1747)).

²¹ Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], §408, N. 2; Thume [MüKo HGB], § 408, N. 10.

²² Bununla birlikte taşıma sözleşmesi yapılmaksızın gönderen tarafından bir taşıma senedi düzenlenerek bunun taşıyıcıya verilmesi ve taşıyıcının da taşıma senedini herhangi bir itirazda bulunmadan kabul etmesi, taşıma sözleşmesinin kurulmasına yönelik öneri ("icap") ve kabul olarak görülebilir (Thume [MüKo HGB], § 408, N. 11).

Kanunu'nda gerekse 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ciro su kabil bir senet olarak da düzenlenmemiştir²³.

IV. Taşıma Senedinin İşlevleri

1. İspat Aracı Olarak Taşıma Senedi

a. Taşıma Senedinin İspat Gücü

aa. Her İki Tarafça İmzalanan Taşıma Senedinin Taşıma Sözleşmesinin Yapıldığına, İçeriğine ve Eşyanın Taşıyıcı Tarafından Teslim Alındığına Karine Teşkil Etmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 1. fıkrasında, her iki tarafça imzalanan taşıma senedinin taşıma sözleşmesinin yapıldığına, içeriğine ve eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığına kanıt oluşturacağı öngörülmüştür. Taşıma senedinin ispat gücünü haiz olabilmesi için öncelikli koşul, taşıma senedinin her iki tarafça imzalanmış olmasıdır. Sözleşmenin taraflarının imzasını içermeyen bir taşıma senedi, Kanun'un 858. maddesinde düzenlenen ispat gücüne sahip değildir²⁴.

Doktrinde haklı olarak dile getirildiği üzere Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 1. fıkrasında yer verilen "kanıt oluşturur" ifadesi eleştiriye açıktır. "Kanıt oluşturur" denilmek suretiyle ifade edilmek istenen hukukî sonuç açık değildir. Mehaz Alman Ticaret Kanunu'nun

²³ Seven, *Gönderilen*, s. 52-53; Thume [MüKo HGB], § 408, N. 12; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 409, N.1; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 409, N. 2.

²⁴ Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin Türk ispat hukuku açısından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenlemelerden farklı bir sonuç düzenlemediği, mehaz Alman hukukunda "kesin delil" kavramı olmadığından ve tüm deliller takdirî delil olarak değerlendirildiğinden, ispata ilişkin özel hükümlerin ayrı bir anlamı varken, hukukumuzda tarafların imzasını içeren ve imzası inkar olunmamış belgeler "senet" niteliğinde ve kesin delil olduğundan, Kanun'un 858. maddesinin 1. fıkrasının bir farklılık içermediği yönündeki eleştiri için bkz. Seven, *Gönderilen*, s. 52-53. *Adıgüzel*, mehaz Alman Ticaret Kanunu'nun 409. maddesinin 1. fıkrasında ve CMR'nin 9. maddesinin 1. fıkrasında aslında bir karine öngörüldüğünü, bununla birlikte kanun koyucunun mehaz hükmü aktarırken bu düzenlemeden saptığını, ancak bunun bilinçli bir tercih olmadığını belirtmiştir (*Adıgüzel*, s. 109).

409. maddesinde, her iki tarafça imzalanmış taşıma senedinin taşıma sözleşmesi yapıldığına, yapılan taşıma sözleşmesinin içeriğine ve eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığına ilişkin kanunî bir karine teşkil ettiği şeklinde bir düzenlemeye yer verildiği görülmektedir²⁵.

Doktrinde, her iki tarafça imzalanan taşıma senedinin, eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığına “kanıt” oluşturacağını düzenleyen Türk Ticaret Kanunu’nun 858. maddesi eleştirilmiştir²⁶. Taşıma senedinin içeriğini düzenleyen Türk Ticaret Kanunu’nun 857. maddesinde, eşyanın taşıyıcıya teslim edildiğine ilişkin bir kaydın taşıma senedine yazılması öngörülmemiştir. Bu nedenle taşıma senedinde eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığına ilişkin bir kayıt yer almıyorsa, taşıma senedinin tek başına eşyanın teslim alındığı vakıasına ilişkin “temsil fonksiyonu” bulunmadığı belirtilmiştir. Senet metninde eşyanın teslimine ilişkin bir ifade olmadığı hâlde, kanundan kaynaklı olarak taşıma senedinin her iki tarafça imzalanmasına eşyanın teslimi bakımından bir sonuç bağlanmasının, ancak kanunî karinenin varlığı durumunda söz konusu olabileceği vurgulanmıştır. Bu nedenle *de lege feranda* Türk Ticaret Kanunu’nun 858. maddesinin 1. fıkrasındaki “kanıt oluşturur” ifadesinin her iki tarafça imzalanmış taşıma senedinin, taşıma sözleşmesinin yapıldığı, içeriği ve eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığı konusunda “karine teşkil edeceği” şeklinde yeniden düzenlenmesi daha isabetli olacaktır²⁷.

bb. Her İki Tarafça İmzalanan Taşıma Senedinin Eşyanın ve Ambalajının Teslim Sırasında Dış Görünüş Bakımından İyi Hâlde Bulunması, Taşınan Paketlerin Sayısı, İşaretleri ve Numaralarının Taşıma Senedine Uygun Olduğuna Karine Teşkil Etmesi

Türk Ticaret Kanunu’nun 858. maddesinin 2. fıkrasında, taşıyıcı açısından bir inceleme yükü öngörülmüştür. Taşıyıcı, teslim aldığı eşyayı dışarıdan da olsa incelemeli ve eşyanın taşıma senedinde belirtilen durumuna aykırılığın dış görünüşü itibarıyla (haricen) dahi anlaşıldığı

²⁵ Koller, § 409, N. 1; Thume [MüKo HGB], § 409, N. 2; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 409, N. 2.

²⁶ Seven, Gönderilen, s. 60, dn. 120.

²⁷ Seven, Gönderilen, s. 60, dn. 120.

hâllerde, taşıma senedindeki kayıt ile eşyanın fiilî durumu arasındaki farklılığa ilişkin taşıma senedine çekince (ihtirazi kayıt) koymalıdır. Aksi halde Kanun'un 858. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, eşyanın dış görünüş bakımından iyi durumda olduğu ve paket sayılarının, işaretlemelerin ve numaraların, taşıma senedindeki kayıtlara uygun olduğu varsayılır. Bu açıdan kanunî bir karine öngörülmüştür.

Taşıyıcı tarafından taşıma senedine herhangi bir çekince koyulmadan yükün teslim alınması durumunda eşyanın sağlam şekilde teslim alındığına ilişkin karine, sadece eşyanın veya ambalajının dış görünüşü bakımından geçerlidir. Eşyanın dış görünüşü itibariyle iyi durumda olması, taşıyıcının sahip olduğu olağan gereçlerle ve bir taşıyıcının göstermesi gereken olağan özeni göstererek fark edebileceği herhangi bir hasar, eksiklik veya kusurun bulunmadığını ifade eder²⁸. Eşyanın veya ambalajının dış yüzeyinde 5 duyu organı kullanılarak tespit edilebilecek kusurlar mevcutsa, eşyanın dış görünüş itibariyle iyi durumda olduğundan bahsedilemez²⁹. Eşyanın, taşıyıcıya teslim edildiği sırada ambalajının içerisinde sağlam olduğunu ispat yükü gönderendedir³⁰.

Alman hukukunda doktrinde, soğuk zincir taşımaları bakımından taşıyıcının eşya kendisine teslim edildiğinde gerekli ön soğutmanın teslimden önce yapılıp yapılmadığını kontrol etmekle yükümlü olduğu kabul edilmektedir³¹. Alman hukukunda doktrindeki bu görüşe göre taşıyıcının ön soğutmayı kontrol etmediği veya gerekli gereçlere sahip olmadığı için kontrol edemediği durumlarda, ön soğutmanın yeterli olmadığına veya ön soğutmanın yeterli olup olmadığını kontrol edemediğine

²⁸ Thume [MüKo HGB], § 409, N. 10; Koller, § 409, N. 16; Schlüter [Heymann], § 409, N. 7.

²⁹ Jürgen Ensthaler, *Gemeinschaftskommentar zum Handelsgesetzbuch (HGB) mit UN-Kaufrecht*, 8. Aufl., Hermann Luhterhand Verlag, München 2015, § 409, N. 6. Koller, içinde camdan bir eşya olan ambalajın içerisinden şingirtti sesi geldiği veya kapalı ambalajdan bozulmuş gıda kokusu geldiği durumlarda da eşyanın dış görünüş itibariyle iyi durumda olduğunun kabul edilmeyeceğini belirtmiştir (Koller, § 409, N. 16).

³⁰ Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 409, N. 11.

³¹ Thume [MüKo HGB], § 409, N. 10; Koller, § 409, N. 16; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 409, N. 12.

ilişkin taşıma senedine bir çekince konulmamışsa, taşıma senedi ön soğutmanın yeterli olduğuna ilişkin karine teşkil eder.

Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 2. fıkrasındaki karine, taşınacak paketlerin sayısını, işaretlerini ve numaralarını da kapsar. Söz konusu düzenlemedeki "taşınacak paketler" kavramının kapsamına, ambalajlı her bir eşyanın yanı sıra eşyalar bir araya getirilerek oluşturulan paletler de dahildir³². Taşıma senedinde sadece teslim alınan paletler miktar olarak belirtilmişse, taşıma senedi her bir palette yer alan eşya miktarı bakımından değil, sadece palet miktarı bakımından bir karine teşkil eder.

cc. Her İki Tarafça İmzalanan Taşıma Senedinin Taşınacak Eşyanın Miktarı, İçeriği ve Net Olmayan Ağırlığı Bakımından Karine Teşkil Etmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 3. fıkrasında da taşınacak eşyanın miktarı, içeriği ve net olmayan ağırlığı bakımından bir kanunî karine öngörülmüştür. Taşıyıcı tarafından bu hususlar denetlenmiş, taşıma senedine yazılmış ve her iki tarafça imzalanmışsa, bu kayıtların gerçeğe uygun olduğu kabul edilir. Kanun'un 858. maddesinin 3. fıkrasında anılan hususların taşıyıcı tarafından denetlenmiş olması ve denetleme sonucunun taşıma senedine yazılması öngörülmüş olsa da taşıyıcının söz konusu denetlemeyi yerine getirmeden taşıma senedini imzalaması durumunda da anılan fıkradaki kanunî karinenin sonucu doğar³³. Başka bir ifadeyle Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 3. fıkrasında taşıyıcı bakımından öngörülen denetleme işlemi, taşıyıcıyı korumak adına getirilmiş bir yükürdür. Gönderen, taşıma senedine taşınacak eşyanın miktarı, içeriği ve net olmayan ağırlığı bakımından bir kayıt konulmasını istiyorsa, taşıma senedine bu hususlara ilişkin bir kayıt konulmadan önce taşıyıcı eşyayı miktarı, içeriği ve net olmayan ağırlığı bakımından denetleme ve yaptığı denetim sonucunda elde ettiği veriler doğrultusunda bu hususlara ilişkin taşıma senedine kayıt koyma hakkına sahiptir. Öte

³² Thume [MüKo HGB], § 409, N. 14; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 409, N. 15; Bästlein/Bästlein, S. 415; Koller, § 409, N. 14; Schlüter [Heymann], § 409, N. 7; Fremuth/Thume, § 409, N. 9.

³³ Thume [MüKo HGB], § 409, N. 20; Bästlein/Bästlein, s 416. Aksi yönde bkz. Koller, § 409, N. 28.

yandan denetleme yükünü yerine getirmeden ve gönderenin beyanını doğru kabul ederek beyan edilen miktarı, içeriği ve/veya eşyanın net olmayan ağırlığını taşıma senedine yazarak imzalayan taşıyıcının korunmasına ihtiyaç yoktur. Bu nedenle taşıyıcının denetleme yükünü yerine getirip getirmediğinden bağımsız olarak, eşyanın miktarı, içeriği ve net olmayan ağırlığı bakımından taşıma senedinde bir kaydın yer aldığı ve taşıma senedinin her iki tarafça imzalandığı durumlarda Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 3. fıkrasında öngörülen kanunî karinenin uygulanacağı kabul edilmelidir.

dd. Taşıma Ücretinin Eşyanın Miktarı Üzerinden Hesaplanacağı Durumlarda Taşıma Senedindeki Kayıtların Eşyanın Miktarı, İçeriği ve Net Olmayan Ağırlığı Bakımından Karine Teşkil Etmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 870. maddesinin 4. fıkrası uyarınca taşıma ücreti eşyanın sayısı, ağırlığı veya başka ölçüyle gösterilen miktarına göre kararlaştırılmışsa, taşıma ücretinin hesaplanmasında, bu konuda taşıma veya yük senedindeki kayıtların doğru olduğu varsayılır. Bu varsayım, kayıtların doğruluğunu denetleme konusunda uygun araçların hazır bulunmadığına ilişkin çekince konulmuş olması hâlinde de geçerlidir. Anılan hükümde kanunî bir karine öngörülmüştür³⁴. Gönderen, taşıma senedinde belirtilen miktardan daha az bir eşya taşıdığını ileri sürerse, bu hususu ispatlamak zorundadır. Taşıyıcı da taşıma senedinde belirtilen miktardan daha fazla bir eşya taşıdığını ileri sürerse, bu iddiasını ispatlamak zorundadır. Taşıma senedindeki kayıtların doğru olmadığı ispatlanamadığı sürece, taşıma ücretinin hesaplanması bakımından taşıma senedinde eşyanın miktarına ilişkin kayıtların doğru olduğu kabul edilir ve hesaplama, taşıma senedinde belirtilen miktar üzerinden yapılır.

Taşıyıcının kayıtların doğruluğunu denetleme konusunda uygun araçların hazır bulunmadığına ilişkin çekince konulmuş olması dahi, ücret hesaplaması bakımından taşıma senedindeki kayıtların doğru kabul

³⁴ Thume [MüKo HGB], § 420, N. 32; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 420, N. 29; Paschke [Oetker], § 420, N. 7; Wieske [Heidel/Schall], § 420, N. 8; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theimert], § 420, N. 7; Bracker/Janssen [Ensthaler], § 420, N.7; Schlüter [Heymann], § 420, N. 12.

edileceği yönündeki karine sonucunun bertaraf edilmesi için yeterli görülmemiştir. Alman hukukunda doktrinde, taşıma ücretinin hesaplanırken somut ve yazılı olması itibariyle güvenilir bir kaynak olduğu için taşıma senedindeki kayıtların taşıyıcının çekincesinden bağımsız olarak esas alındığı belirtilmiştir³⁵.

Taşıyıcı, taşıma senedine çekince koymuş olsun veya olmasın, sadece taşıma senedindeki kayıtların doğru olmadığını ispat ederek, kanunî karinenin sonucunu ortadan kaldıracaktır. Taşıma senedi taşıyıcı tarafından da imzalanmışsa, senede karşı senetle ispat kuralı gereği, taşıyıcının taşıma senedindeki kayıtların doğru olmadığını senetle ispat etmesi gerekmektedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinden farklı olarak, taşıma senedinde yazılı olan eşyanın sayısı, ağırlığı veya başka ölçüyle gösterilen miktarının ücret hesaplaması bakımından doğru olduğunun kabulü için taşıma senedinin sözleşmenin her iki tarafınca imzalanmış olması koşulu aranmamıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 870. maddesinin 4. fıkrasında öngörülen karine sonucunun doğması için taşıma senedinde gönderenin imzası bulunması yeterlidir³⁶.

b. Türk Ticaret Kanunu'nun 858. Maddesinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesi, Alman Ticaret Kanunu'nun 409. maddesinden alınmıştır. Alman Ticaret Kanunu'nun 409. maddesinde her iki tarafça imzalanan taşıma senedinin, aksi ispat edilinceye kadar taşıma sözleşmesinin kurulmuş olduğuna, içeriğine ve yükün taşıyıcı tarafından teslim alındığına delil teşkil edeceği öngörülmüştür. Alman medenî usûl hukukunda, Türk hukukundan farklı olarak kesin delil ve takdirî delil ayırımı yapılmamaktadır³⁷. Alman medenî usûl

³⁵ Thume [MüKo HGB], § 420, N. 32; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 420, N. 31; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Themert], § 420 N. 7; Bracker/Janssen [Ensthaler], § 420, N.7.

³⁶ Seven, Gönderilen, s. 198; Koller, § 420, N. 38; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 420 N. 32.

³⁷ Alman hukukundaki delil sistemi ve Türk medenî usûl hukukunda senetle ispat kuralının Alman medenî usûl hukukunun ispata ilişkin kurallarıyla

hukukunda tüm deliller takdirî delildir. Dolayısıyla her taşıma sözleşmesinin taraflarınca imzalanmış olan taşıma senedinin, delil niteliğiyle ilgili olarak Kanun'da özel bir düzenleme yapılması, Alman hukuku bakımından gerekli ve isabetlidir. Öte yandan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, belge ve senet arasında bir ayırım yapılmıştır. Genel anlamıyla senet, iradenin (daha doğrusu iradeye ilişkin beyanın) dış âleme yazılı bir belge olarak yansımadır. Hukukî anlamda ise bir kimsenin, bir hukukî işlemin ispatı için kendi aleyhine hazırladığı veya kendi aleyhine sonuç doğuran yazılı bir belgedir³⁸. Adî senetlerin ispat gücünü düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 205. maddesinin 1. fıkrasında, mahkeme huzurunda ikrar olunan veya mahkemece inkâr edenden sadır olduğu kabul edilen adi senetlerin, aksi ispat edilmedikçe kesin delil sayılacağı öngörülmüştür. Her iki tarafın da imzasını içeren taşıma senedi, medenî usûl hukuku bakımından senet niteliğini haiz olduğundan, senedin

karşılaştırılması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Naz Parlar, *Beweis durch Urkunden im deutschen und türkischen Zivilprozessrecht*, Nomos Verlag, Baden-Baden 2020, s. 303 vd.

³⁸ Hakan Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku C. II*, 15. Bası, On İki LevhaYayıncılık, İstanbul 2017, s. 1773; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/ Muhammet Özeker, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 9. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, 379; Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları 4. Bası, Ankara 2021, s. 502; Baki Kuru/Burak Aydın, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 6. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, 263; Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı, C. I*, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 670; Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, *Medenî Usul Hukuku*, 8. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 427. "[...] Uyuşmazlığın çözümü için kesin delillerden olan "senet" kavramı üzerinde durulmasında yarar vardır. Genel anlamıyla senet, iradenin (iradeye ilişkin beyanın) dış âleme bir yazılı belge olarak yansımadır. Hukuki anlamda ise bir kimsenin hazırladığı ve kendi aleyhine sonuç doğuran bir belgedir [...]" (HGK, 26.02.2016, 366/198 (Kazancı)). Türk medenî usûl hukukunda, tarafların dayandıkları belgelerin ve bu kapsamda adi yazılı senetlerin ön inceleme aşamasına gelmeden önce ön inceleme duruşmasına davetiyenin tebliğinden itibaren iki hafta içerisinde sunulması gerekmektedir. Ön inceleme duruşmasına davetiyede, tarafların süresi içerisinde dayandıkları belgeleri sunmadığı durumda bu belgeye dayanmaktan vazgeçmiş sayılacakları ihtar edilir (HMK m. 140/5). Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Efe Direnisa, *Medenî Yargılamada Ön İnceleme Aşaması*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 212 vd.

içeriğinde yer alan kayıtların ispatı bakımından sahip olduğu delil değerinin belirlenmesi için Türk hukuku bakımından ayrıca bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç yoktur.

Bununla birlikte kanun koyucu abesle iştigal etmez ilkesi gereğince, Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin kapsamı ve uygulama alanının belirlenmesi gerekir. Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 1. fıkrasındaki kanunî karinenin sonucunun doğması için, taşıma senedinin taşıma sözleşmesinin her iki tarafınca imzalanması olması gerekmektedir. Taraflardan sadece birisinin imzasını içeren taşıma senedinin ispat gücü, Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesine göre değil, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 205. maddesine göre belirlenir³⁹. Taşıma senedinde imzası bulunan taraf, taşıma senedinde aleyhine yer alan kayıtların aksini, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 200. maddesi uyarınca senede karşı senetle ispat kuralı gereği, ancak senetle ispat edebilir. Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 1. fıkrasının uygulama alanı, gerek koşulları (*Tatbestand*) gerekse hukukî sonucu (*Rechtsfolge*) bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun senet deliline ilişkin düzenlemelerine göre daha dardır.

2. Taşıyıcıya Yönelik Talimatları İçeren Bir Belge Olması (*Instruktionsfunktion*)

Taşıma senedi: gönderen ve taşıyıcının kimliğine, taşınacak eşyaya, eşyanın teslim alınacağı ve teslim edileceği yere ve ayrıca kural olarak gönderilene ilişkin bilgileri içerdiğinden aynı zamanda taşıyıcı bakımından taşımaya ilişkin talimatları içeren bir belge işlevine sahiptir⁴⁰.

3. Talimat Hakkının Kullanılması Bakımından Bloke Senet (*Sperrpapier*) İşlevi

Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 4. fıkrasında, her iki tarafça imzalanmış bir taşıma senedinin varlığı durumunda, taşıma senedinde öngörülmüşse, gönderenin ancak kendisine ait olan nüshayı ibraz ederek tasarruf hakkını kullanabileceği öngörülmüştür. Alman

³⁹ Aynı yönde bkz. Adıgüzel, s. 109.

⁴⁰ Koller, § 408, N. 2; Thume [MüKo HGB], § 408, N. 8; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 408, N. 10; Wieske [Heidel/Schall], § 408, N. 1; Paschke [Oetker], § 408, N. 4; Schlüter [Heymann], § 408, N. 1.

hukukunda doktrinde, gönderenin talimat ve tasarruf hakkını her iki tarafça da imzalanmış taşıma senedinin kendisindeki nüshasının ibrazı şartına bağlanması durumunda, taşıma senedinin *Sperrpapier*, yani “bloke senet” işlevi gördüğü kabul edilmektedir⁴¹. Hukukumuzda bu tür taşıma senetlerinin, “bloke taşıma senedi” yerine “ibraz şerhli taşıma senedi” olarak ifade edilmesinin terminolojik olarak daha isabetli olacağı belirtilmiştir⁴².

Doktrinde ibraz şerhli taşıma senedinin gönderene ait olan nüshasının nama yazılı kıymetli evrak niteliğini haiz olduğu, ibraz şerhli taşıma senedinde yer alan talimat hakkının taşıma senedinin gönderendeki nüshasının ibrazıyla kullanılabileceği yönündeki kaydın da “basit kıymetli evrak kaydı” niteliğinde olduğu belirtilmiştir⁴³. Zira ibraz şerhli taşıma senedinde, sadece gönderenin tasarruf hakkını kullanabilmesi için kendisindeki taşıma senedi nüshasını ibraz etmesi yeterli görülmemiş, aynı zamanda Türk Ticaret Kanunu’nun 868. maddesinin 6. fıkrasında da taşıma senedi ibraz edilmediği hâlde taşıyıcının talimatı yerine getirmesi durumunda doğacak zararlar için hak sahibine karşı sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır.

C. Yük Senedi

I. Genel Olarak

Yük senedi, Türk Ticaret Kanunu’nun 859. maddesinde düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu’nun 859. maddesine göre taşıma senedi düzenlenmemişse, gönderenin istemi üzerine taşıyıcı, eşya ve taşıma hakkında yeterli bilgileri içeren bir yük senedi imzalayarak gönderene vermek zorundadır.

Yük senedi ifadesi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’yla getirilmiştir. Mülgâ 865 sayılı Ticaret Kanunu ve mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda söz konusu belge, “ilmühaber” olarak ifade edilmiştir.

⁴¹ Thume [MüKo HGB], § 408, N. 9; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 408, N. 9; Wieske [Heidel/Schall], §408, N. 1; Paschke [Oetker], §418, N. 9; Schlüter [Heymann], § 418, N. 16; Fremuth/Thume, § 408, N. 5.

⁴² Seven, *Gönderilen*, s. 119, dn. 317.

⁴³ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Seven, *Gönderilen*, s. 119 vd. Alman hukukunda aynı yöndeki görüş için bkz. Koller, § 408, N. 36

Mülgâ 865 sayılı Ticaret Kanunu'nun 893. maddesinde nakliye senedi düzenlenmemişse, gönderenin talep etmesi üzerine taşıyıcının, taşıma senedinin içeriğine sahip bir senedi imzalayarak gönderene vermesi gerektiği öngörülmüştü. Mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 770. maddesinde ise, taşıma senedi düzenlenmemişse, gönderenin talep etmesi durumunda taşıyıcının taşıma senedine yazılacak hususları içeren bir ilmühaberi imzalayıp vermek zorunda olduğu düzenlenmiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinin Hükümet Gerekçesi'nde⁴⁴, anılan bu maddenin mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 770. maddesinin tekrarı olduğu ifade edilmiştir.

II. Alman Hukukunda Yük Senedi (*Ladeschein*)

1. Genel Olarak

Mehaz Alman hukukunda yük senedi (*Ladeschein*), ticaret hukukunda yapılan revizyonlar kapsamında pek çok kez değişikliğe uğramıştır. Öncelikle 29.06.1998 tarihinde Federal Gazete'de yayımlanan Taşıma, Taşıma İşleri Komisyonculuğu ve Ardiye Hukukunun Yeniden Düzenlenmesi Hakkında Kanun'la ("Taşıma Hukuku Reform Kanunu")⁴⁵ Alman Ticaret Kanunu'nun 444. ilâ 450. maddelerindeki yük senedine ilişkin düzenlemeler kaldırılmış ve yük senedi, Alman Ticaret Kanunu'nun 444. ilâ 448. maddelerinde yeniden düzenlenmiştir. Taşıma Hukuku Reform Kanunu ile yeniden düzenlenen Alman Ticaret Kanunu'nun 444. maddesinin Hükümet Gerekçesi'nde⁴⁶, taşıma senedine yapılan atıfla, yük senedi ve taşıma senedi arasında paralellik sağlanarak, taşıma hukukuna ilişkin düzenlemelerde yeknesaklık sağlanmasının hedeflendiği ve atıf hükmüyle yük senedini düzenleyen maddenin sadeleştirildiği belirtilmişse de içerik itibarıyla yürürlükten kaldırılan hükümlere paralel düzenlemeler benimsenmiştir⁴⁷.

24.04.2013 tarihli Federal Gazete'de yayımlanan Deniz Ticareti Hukukunun Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Kanun'la⁴⁸, Alman Ticaret

⁴⁴ TBMM Bülteni, Dönem 23, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı 96, s. 295.

⁴⁵ BGBl, 29.06.1998, Nr. 39.

⁴⁶ RegE BR-Drucks., 368/97, s. 81.

⁴⁷ Fremuth/Thume, § 444, N. 1.

⁴⁸ BGBl, 24.04.2013, Nr. 19.

Kanunu'nun yük senedine ilişkin hükümleri, 443. ilâ 448. maddelerinde yeniden düzenlenmiştir. Deniz ticareti hukukunda yapılan revizyon kapsamında konişmentoya ilişkin düzenlemelerdeki değişiklikler nedeniyle, Taşıma Hukuku Reform Kanunu'nda konişmento örnek alınarak düzenlenen yük senedine ilişkin düzenlenmelerin de emtia senetleri arasındaki yeknesaklığın korunması için revize edilmesi ihtiyacı doğmuştur⁴⁹.

Alman hukukunda yük senedi (*Ladeschein*), Alman Ticaret Kanunu'nun 443. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu bu hükümde taşıyıcıdan, eşyanın teslimine ilişkin yükümlülüğünü ve Alman Ticaret Kanunu'nun 408. maddesinin 1. fıkrasındaki bilgileri içeren bir yük senedi düzenlenmesinin talep edilebileceği öngörülmüştür. Taşıyıcı, düzenlediği yük senedini imzalamakla yükümlü olup, imzanın faksimile baskı veya mühürle atlabilmesi mümkündür.

Alman Ticaret Kanunu'nun 443. maddesinin 2. fıkrasında, yük senedinin emre yazılı olarak düzenlenebileceği, emre yazılı şekilde düzenlenen yük senedinde, emrine düzenlenen kişinin ismine yer verilmediği durumlarda, yük senedinin gönderenin emrine yazılı olduğunun kabul edileceği düzenlenmiştir. Ayrıca Alman Ticaret Kanunu'nun 443. maddesinin 3. fıkrasında, içeriği ve düzenleyen kişinin kimliği hususunda üzerinde sonradan değişiklik yapılması mümkün olmayan şekilde hazırlanan ve yük senediyle aynı işleve sahip elektronik kayıtların da yük senedi sayılacağı belirtilmiş ve elektronik yük senedinin yönetmelikle düzenlenmesine ilişkin Alman Adalet ve Tüketicinin Korunması Bakanlığı'na yetki verilmiştir.

Taşıma senedinden farklı olarak yük senedi kıymetli evrak niteliğini haiz olduğundan, taşıma sözleşmesinin taraflarına, taşınan eşya üzerindeki hakların bir senede bağlanması imkânı tanınmıştır. Ekonomik ve hukukî açıdan yük senedi, karayoluyla yapılan taşımalar bakımından konişmentoya paralel bir işleve sahiptir⁵⁰. Tarihsel olarak bakıldığında

⁴⁹ Herner/Harm [MüKo HGB], Vorb. § 443, N. 4; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 443, N. 1.

⁵⁰ Christoph Kopper, *Der Multimodale Ladeschein im internationalen Transportrecht*, LIT Verlag, Hamburg 2007, s. 30; Ayrıca bkz. Rolf Herber, "Konnoement und Multimodal-Ladeschein nach neuem Recht als Beförderungsdokumente beim

karayoluyla yapılan taşımalar, denizyoluyla yapılan taşımalara kıyasla kısa sürdüğünden, eşyanın taşıma hâlindeyken herhangi bir tasarruf işlemine konu edilmesine kural olarak gerek yoktur. Bu nedenle karayoluyla gerçekleştirilen taşımalar bakımından, konişmento gibi eşyayı temsil eden ve eşya taşıma hâlindeyken tasarruf işlemine konu edilmesini mümkün kılan bir belgeye ihtiyaç duyulmamıştır⁵¹. Bununla birlikte Taşıma Hukuku Reform Kanunu'yla değişik tür araçlarla taşımalar bakımından karayoluyla yapılan taşımalara ilişkin hükümlerin uygulanması öngörülmüştür. Değişik türde araçla yapılan taşımalar, denizyoluyla yapılan taşımalara benzer şekilde kural olarak uzun sürmektedir. Ayrıca teknolojik imkânların gelişmesi ve küreselleşme nedeniyle emtia fiyatlarındaki değişim çok daha hızlı gerçekleşmekte ve buna bağlı olarak emtianın her an alınması veya satılması ihtiyacı eskiye nazaran giderek artmaktadır. Dolayısıyla eşya taşıma halindeyken, eşya üzerinde tasarrufta bulunulmasına imkân sağlanması ticarî hayat bakımından önem arz etmektedir⁵².

2. Yük Senedinin İçeriği ve Düzenlenmesi

Alman Ticaret Kanunu'nun 443. maddesinde Alman Ticaret Kanunu'nun 408. maddesinin 1. fıkrasına atıf yapılmıştır. Yük senedinin, taşıma senedinin içeriğini düzenleyen Alman Ticaret Kanunu'nun 408. maddesindeki kayıtları içermesi gerektiği (*enthaltten soll*) hükme bağlanmıştır. Bir senedin, yük senedi niteliğinde olduğunun kabulü için Alman Ticaret Kanunu'nun 408. maddesinde yer verilen bütün kayıtları içermesinin gerekmez⁵³. Yük senedinden bahsedilebilmesi için taşıyıcının, taşıyacak eşyayı belirlenen teslim yerinde gönderilene sadece yük senedinin ibrazı karşılığında teslim etmeyi yazılı olarak taahhüt etmesi gerekir⁵⁴.

Überseekauf", *Festschrift für Ulrich Magnus*, Sellier European Law Publishers, München 2014, s. 675.

⁵¹ Herber/Harm [MüKo HGB], Vorb. § 443, N. 2; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 443, N. 1; Kopper, s. 30.

⁵² Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Stroh], § 443, N. 2; Kopper, s. 30.

⁵³ Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 443, N. 11; Koller, § 443, N. 17; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Stroh], § 443, N. 5; Herber/Harm [MüKo HGB], § 443, N. 30.

⁵⁴ Herber/Harm [MüKo HGB], § 443, N. 4 ve 31; Bracker/Reuschle [Ensthaler], § 443, N. 1; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 443, N. 11; Schaffert

Taşıyıcının bu taahhüdünü, belirli bir kalıp içerisinde formüle etmesine gerek yoktur. Söz konusu senet metninin genelinden, taşıyıcının belirtilen şekilde bir taahhütte bulunduğu anlaşılması yeterlidir.

Taşıyıcı, gönderen talep etse bile yük senedi düzenlemek zorunda değildir⁵⁵. Yük senedinin düzenlenmesi için tarafların bu konuda anlaşmaları gerekir. Taraflar, yük senedinin gönderene teslim edileceği zamanı belirleyebilir. Ancak taraflar yük senedinin düzenlenmesi konusunda anlaşmakla birlikte yük senedinin teslim edileceği zamanı ayrıca belirlemedişlerse, yük senedinin eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alınması sırasında gönderene verilmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁵⁶. Yük senedi, taşıma sözleşmesi ifa veya fesih nedeniyle sona erinceye kadar düzenlenebilir. Yük senedinin düzenlenmesi, eşyanın teslim alınmasına bağlı olmadığı gibi, eşyanın gönderilene teslim edilmesinin fiilî tam zıya nedeniyle imkânsız hâle gelmesi de yük senedinin düzenlenmesine engel değildir. Zira yük senedi, eşyanın teslimine ilişkin bir talep hakkı içermekle birlikte, eşyanın fiilî tam zıya nedeniyle teslim edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda, gönderenin bu zarardan doğan tazminat hakkının senede bağlanmasında da haklı bir menfaati vardır⁵⁷.

Yük senedinin taşıyıcı tarafından imzalanması zorunludur⁵⁸. Taşıyıcının imzasını içermeyen bir senedin, diğer unsurları tam olsa bile yük

[Ebenroth/Boujong/Joost/Stroh], § 443, N. 5; Koller, § 443, N. 10 ve 17; Paschke [Oetker], §443, N. 1.

⁵⁵ Herber/Harm [MüKo HGB], § 443, N. 8; Wieske [Heidel/Schall], § 443, N. 1; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Stroh], § 443, N. 4; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 443, N. 4; Bracker/Reuschle [Ensthaler], § 443, N. 1; Koller, § 443, N. 6.

⁵⁶ Koller, § 443, N. 6.

⁵⁷ Herber/Harm [MüKo HGB], § 443, N. 9; Ingo Koller, "Anspruch auf Ausstellung eines Ladescheins oder Konnossements und sein Erlöschen", *TranspR* 2016, H. 7-8, s. 291; Klaus Ramming, "Die Reichweite der Verbriefungswirkung des Ladescheins bzw. Konnossements", *RdTW* 2018, H. 3, s. 84.

⁵⁸ Herber/Harm [MüKo HGB], § 443, N. 29; Koller, § 443, N. 13; Wieske [Heidel/Schall], § 443, N. 2; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 443, N. 6; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 443, N. 14; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 443, N. 2.

senedi olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Taşıyıcı, imzasını faksimile baskı veya mühürle atabilir. Ancak sadece şirket kaşesinin basılması tek başına yeterli değildir. Şirketi temsile yetkili kişinin imzası kaşe hâline getirilmişse, bu kaşenin basılması suretiyle yük senedinin imzalanması mümkündür⁵⁹.

3. Yük Senedinin Hukukî Niteliği

Mehaz Alman hukukunda yük senedi, kıymetli evrak niteliğini haizdir. Yük senedi kural olarak nama yazılı bir senettir, ancak emre yazılı senet veya hamiline yazılı senet olarak da düzenlenebilir⁶⁰. Taşıyıcı tarafından taşınması kararlaştırılan eşyayı temsil ettiği için bir emtia senedir (*Traditionspapier*)⁶¹. Alman Ticaret Kanunu'nun 448. maddesi uyarınca eşya taşıyıcının zilyetliğindeyse, eşya üzerindeki hakların kazanılması bakımından senette gönderilen olarak gösterilen kişiye yük senedinin teslimi edilmesi, eşyanın teslimiyle aynı etkiye sahiptir. Anılan düzenlemenin ikinci cümlesindeyse, yük senedinin üçüncü kişiye devredilmesi bakımından da aynı hususun geçerli olduğu hükme bağlanmıştır. Yük senedi eşyayı temsil eden bir emtia senedi olduğundan, eşyanın mülkiyetinin devredilmesi veya eşya üzerinde sınırlı aynî bir hak tesis edilmesi (özellikle taşınır rehni) bakımından yük senedinin devri, eşyanın devredilmesiyle aynı etkiye sahiptir⁶².

Yük senedi bakımından kullanılan “gönderilen” ile taşıma sözleşmesi ve taşıma senedi bakımından kullanılan “gönderilen” kavramları örtüşmemektedir. Taşıma senedi bakımından gönderilen, eşyanın teslim

⁵⁹ Herber/Harm [MüKo HGB], § 443, N. 29.

⁶⁰ Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 443, N. 3; Herber/Harm [MüKo HGB], § 448, N. 2; Koller, § 443, N. 2; Paschke [Oetker], § 443, N. 1; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 443, N. 3.

⁶¹ Paschke [Oetker], §443, N. 1; Koller, § 443, N. 2; Fremuth/Thume, § 444, N. 4; Ramming, *Verbriefungswirkung*, s. 82; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Stroh], § 443, N. 3; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 443, N. 3; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 443, N. 1.

⁶² Herber/Harm [MüKo HGB], § 448, N. 1; Koller, § 448, N. 4; Bracker/Reuschle [Ensthaler], § 448, N. 1; Wieske [Heidel/Schall], § 448, N. 2; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 448, N. 1; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 448, N. 1.

edileceği kişi olarak gösterilen kişiyi ifade eder. Yük senedi bakımındansa gönderilen, yük senedinin yetkili hamilidir⁶³. Ayrıca Alman Ticaret Kanunu'nun 445. maddesinin 1. fıkrasında eşyanın varma yerine geldikten sonra yük senedinin yetkili hamilinin eşyanın teslimini talep edebileceği düzenlenerek, yük senedinde gösterilen "gönderilen" ile yük senedinin yetkili hamilinin kastedildiği vurgulanmıştır.

4. Yük Senedi Düzenlenen Durumlarda Yük Senedindeki Kayıtların İspat Gücü, Taşıma Sözleşmesinden Doğan ve Senede Bağlanan Hakların İleri Sürülmesi, Eşyanın Teslimi, Emir ve Tasarruf Hakkının Kullanılması

a. Yük Senedindeki Kayıtların İspat Gücü

Alman Ticaret Kanunu'nun 444. maddesinin 1. fıkrasına göre yük senedi, eşyanın taşıyıcı tarafından yük senedinde gösterildiği şekilde teslim alındığına karine oluşturur. Ayrıca yük senedi düzenlenen durumlarda, Alman Ticaret Kanunu'nun 409. maddesinin 2. fıkrası ile 3. fıkrasının 1. cümlesinin kıyasen uygulanacağı öngörülmüştür. Alman Ticaret Kanunu'nun 409. maddesinin 2. fıkrasında, Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 2. fıkrasına paralel olarak, iki tarafça imzalanan taşıma senedinin taşıyıcının haklı bir sebeple çekince koymadığı durumlarda, eşyanın dış görünüş itibariyle iyi olduğuna, taşınan paketlerin sayısı, işaretleme ile numaralarının taşıma senedinde yer alan kayıtlara uygun olduğuna karine teşkil edeceği düzenlenmiştir. Alman Ticaret Kanunu'nun 409. maddesinin 3. fıkrasının 1. cümlesinde ise eşyanın net olmayan ağırlığı veya başka şekilde beyan edilen miktarı ya da taşınacak paketlerin içeriği, taşıyıcı tarafından denetlenmiş ve denetlemenin sonucu her iki tarafça imzalanan taşıma senedine yazılmışsa, bu yazı, ağırlığın, miktarın ve içeriğin, taşıma senedinde yer alan kayıtlara uygun olduğuna karine teşkil etmesi öngörülmüştür.

⁶³ Koller, § 443, N. 11. *Ramming*, yük senedinin yetkili hamil tarafından hukuken geçerli şekilde devredilmesiyle taşıma sözleşmesinde gönderilen olarak gösterilen kişinin de doğrudan kendiliğinden değiştiğini ve yetkili hamilden yük senedini devralan kişinin taşıma sözleşmesi bakımından da gönderilen sıfatını kazandığını ileri sürmüştür (Klaus Ramming, "Die Sperrwirkung von Ladeschein und Konnossement", *RdTW* 2018, H. 2, s. 46).

Alman Ticaret Kanunu'nun 444. maddesinin 2. fıkrası uyarınca taşıyıcı, söz konusu maddenin 1. fıkrasında öngörülen karinenin aksini, yük senedinde gösterilen gönderilene karşı ileri sürümez, meğerki, gönderilen yük senedini teslim aldığı anda senetteki kayıtların doğru olduğunu biliyor veya bilmesi gerekiyor olsun. Yük senedi, üçüncü bir kişiye devredilmişse, taşıyıcı Alman Ticaret Kanunu'nun 444. maddesinin 1. fıkrasındaki karinenin aksini, yük senedini devralan iyiniyetli üçüncü kişiye karşı da ileri süremez. Alman kanun koyucu, Alman Ticaret Kanunu'nun 444. maddesinde sadece gönderilenin emrine düzenlenen yük senedi bakımından yük senedindeki kayıtların aksinin iddia edilemeyeceğini öngörerek, gönderenin kendi lehine Alman Ticaret Kanunu'nun 444. maddesinin 2. fıkrasındaki faraziyenin sonuçlarının doğmasını engellemiştir⁶⁴.

Alman Ticaret Kanunu'nun 444. maddesinin 2. fıkrasının son cümlesinde, yük senedi fiilî taşıyıcı veya fiilî taşıyıcı adına yük senedi düzenlemeye yetkili bir kişi tarafından düzenlenmemişse, yük senedindeki kayıtların doğruluğuna ilişkin iyiniyetli gönderilen veya yetkili hamil bakımından öngörülen faraziyenin, Alman Ticaret Kanunu'nun 437. maddesi uyarınca (TTK m. 888) fiilî taşıyıcıya karşı yöneltilen talepler bakımından uygulanmayacağı düzenlenmiştir.

b. Taşıma Sözleşmesinden Doğan ve Yük Senedine Bağlanan Hakların İleri Sürülmesi

Alman Ticaret Kanunu'nun 444. maddesinin 3. fıkrasında, taşıma sözleşmesinden doğan ve yük senediyle senede bağlanmış olan hakların, sadece yük senedinin yetkili hamili tarafından ileri sürülebileceği öngörülmüştür. Böylece taşıma sözleşmesinden doğan hakların yük senedi aracılığıyla senede bağlandığı durumlarda, taşıma sözleşmesine dayanarak herhangi bir talebin ileri sürülmesi mümkün değildir⁶⁵. Taşıma sözleşmesinden kaynaklanan ve fakat senede bağlanmış hakları, sadece yük senedini elinde bulunduran yetkili hamil ileri sürebilir. Başka bir ifadeyle taşıma sözleşmesinden doğmakla birlikte, yük senedine bağlanmamış bir

⁶⁴ Koller, § 443, N. 11.

⁶⁵ Taşıma sözleşmesinden doğan ve yük senedine bağlanabilecek haklara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ramming, *Verbriefungswirkung*, s. 83 vd.

talep hakkı, taşıma sözleşmesinin tarafınca taşıma sözleşmesine dayanılarak ileri sürülebilir⁶⁶. Zira taşıma sözleşmesinden doğan tüm taleplerin yük senedine bağlanması mümkün değildir.

Bir emtia senedi olan yük senedinde, senette yazılı eşyanın belirtilen teslim yerinde (taşıma ücreti ödenmemişse, taşıma ücretinin ödenmesi karşılığında) teslim edilmesi taahhüdü yer alır. Dolayısıyla yük senedinin düzenlendiği durumlarda, yetkili hamil yük senedine dayanarak eşyanın teslim yerinde kendisine teslim edilmesini veya eşyanın fiilî zıya nedeniyle tesliminin mümkün olmadığı durumlarda, ortaya çıkan zararın tazmin edilmesi talep edebilir⁶⁷.

Yük senedinin içerdiği hak yerine getirilmeden yük senedi düzenleyene geri verilirse, sözleşmeden doğan haklar herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın sözleşmenin taraflarınca yeniden ileri sürülebilir⁶⁸. Yük senedinde senede bağlanan hakların kullanılması için senedin ibrazı zorunludur. Yük senedinin düzenleyene iade edildikten sonra, ibraz şartının yerine getirilmesi imkânı da ortadan kalkar. Bu nedenle yük senedi düzenleyene iade edildikten sonra, yük senedine bağlanmış hakların da taşıma sözleşmesine dayalı olarak ileri sürülmesi gerekir.

c. Eşyanın Teslimi

Alman Ticaret Kanunu'nun 445. maddesinin 1. fıkrasında eşyanın teslim edileceği yere ulaşmasından sonra yük senedinin yetkili hamilinin, taşıyıcıdan eşyanın teslimini talep edebileceği, yük senedinin yetkili hamilinin teslim talebinde bulunması durumunda, Alman Ticaret Kanunu'nun 421. maddesinin 2. ve 3. fıkraları uyarınca taşıma ücretini ve diğer ücretleri ödemekle yükümlü olduğu öngörülmüştür. Yük senedi alt taşıyıcı tarafından düzenlenmişse, alt taşıyıcıya ödenmesi gereken taşıma

⁶⁶ Koller, § 443, N. 36a; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 444, N. 3; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 444, N. 12; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 444, N. 5; Paschke [Oetker], § 444, N. 4; Herber/Harm [MüKo HGB], § 444, N. 19.

⁶⁷ Ramming, *Verbriefungswirkung*, s. 83-84; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 444, N. 3.

⁶⁸ Koller, § 443, N. 37e. Paschke [Oetker], § 44

ücreti ve bekleme ücreti talep edilebilir⁶⁹. Eşya kendisinde olmadığı hâlde üçüncü bir kişi tarafından yük senedi düzenlenirse, yük senedinde belirtilen eşyanın teslim edilmesi fiilen mümkün olmadığından, yük senedini elinde bulunduran yetkili hamil, eşyanın teslim edilememesi nedeniyle uğradığı zararın tazminini düzenleyen talep edebilir. Bu durumda düzenleyen, yük senedinde eşyanın teslimini taşıma ücretinin ödenmesine bağlamış olsa da, yetkili hamilden herhangi bir ücret ödemesi talep edemez⁷⁰.

Alman Ticaret Kanunu'nun 445. maddesinin 2. fıkrasında taşıyıcının eşyayı, sadece eşyanın teslimini talep hakkını içeren yük senedinin ibrazı karşılığında ve Alman Ticaret Kanunu'nun 421. maddesinin 2. ve 3. fıkraları uyarınca taşıma ücreti ve diğer ücretler ödenmişse teslim etmekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte taşıyıcı, yük senedinin yetkili hamili olarak görünen kişinin, maddî hukuka göre hak sahibi olmadığını biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa, eşyayı bu kişiye teslim edemez.

Nama yazılı yük senetlerinde veya emre yazılı yük senetlerinde, şekli yetkili hamil ile maddî hukuka göre yük senedinden doğan hakkın sahibi farklı kişiler olabilir. Örneğin nama yazılı yük senedi, alacağın temlik hükümlerine göre temlik edilmişse, yük senedinde lehtar görünen kişi ile maddî hukuka göre yük senedinden doğan hakkı temlik alan kişi örtüşmez. Maddî hukuka göre hak sahibi, temlik alanıdır. Emre yazılı yük senedinde ise muntazam bir ciro zincirinde son yetkili hamil görünen kişinin ölmesiyle, senetten doğan hak da mirasçılara devrolur. Senette muris kişi, hâlen yetkili hamil olarak görünse de maddî hukuka göre senetten doğan hakkın sahibi murisin mirasçılarıdır.

Alman hukukunda doktrinde, yük senedine bağlanan eşyanın teslim hakkına maddî hukuka göre sahip olan kişinin, hak sahipliğine ilişkin yeterli delili sunması durumunda, taşıyıcının, maddî hukuka göre hak sahibi tarafından yük senedi ibraz edilmediği için eşyanın teslimi talebini

⁶⁹ Koller, § 445, N. 5.

⁷⁰ Ingo Koller, "Die Bedeutung des Frachtvertrages für den Orderschein", *TranspR* 2015, H. 4, s. 140.

reddedemeyeceği belirtilmiştir⁷¹. Nitekim bu durumda yük senedi tedavülde kalsa bile, yük senedini elinde bulunduran kişi, şeklen yetkili hamil olsa bile taşıyıcıdan eşyanın teslimi veya herhangi bir tazminat talebinde bulunamaz. Zira Alman Ticaret Kanunu'nun 445. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesi uyarınca maddî hukuka göre hak sahibi ile şekli yetkili hamilin aynı kişi olmadığını bildiği durumlarda eşyayı şekli yetkili hamile teslim etmekle yükümlü değildir. Bu bakımından taşıyıcı, eşyayı yük senedi ibraz edilememiş olsa dahi maddî hukuka göre hak sahibi olduğunu ispat eden kişiye teslim ederse, yük senedinin tedavülde kalması nedeniyle herhangi bir zarara uğramaz.

Ayrıca Alman Ticaret Kanunu'nun 445. maddesinin 3. fıkrasında taşıyıcının, eşyayı yetkili hamil olmayan kişiye teslim etmesi durumunda yetkili hamilin bu nedenle uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlü olduğu, ancak tazminat yükümlülüğünün, eşyanın zıyayı durumunda ödemesi gereken miktarla sınırlı olduğu hükme bağlanmıştır.

d. Emir ve Tasarruf Hakkının Kullanılması

Alman Ticaret Kanunu'nun 446. maddesinin 1. fıkrası uyarınca yük senedi düzenlenmişse, Alman Ticaret Kanunu'nun 418. (TTK m. 868) ve 419. (TTK m. 869) maddelerinde düzenlenmiş olan tasarrufta bulunma yetkisi sadece yük senedinin yetkili hamili tarafından kullanılabilir. Taşıyıcı, kendisine verilen talimatı yalnızca yük senedinin ibrazı karşılığında yerine getirebilir. Alman Ticaret Kanunu'nun 446. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesinde ise, taşıyıcının şekli yetkili hamilin, maddî hukuka göre hak sahibi olmadığını bildiği veya bilmesi gerektiği durumlarda, şekli yetkili hamilin verdiği talimatın gereğini yerine getiremeyeceği düzenlenmiştir.

Alman Ticaret Kanunu'nun 446. maddesinin 2. fıkrasına göre taşıyıcı, yük senedi ibraz edilmeden verilen talimatı yerine getirirse, bu talimatın yerine getirilmesi nedeniyle yük senedinin yetkili hamilinin uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlü olur. Söz konusu tazminat yükümlülüğü, eşyanın zayı olması durumunda ödemesi gereken miktarla sınırlıdır.

⁷¹ Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 445, N. 3; Herber/Harm [MüKo HGB], § 445, N. 16; Koller, § 445, N. 4.

Yük senedinin düzenlenmesiyle Alman Ticaret Kanunu'nun 418. ve 419. maddelerinde öngörülen emir ve talimat verme yetkisi, taşıma sözleşmesine göre yapılacak belirlemeden bağımsız olarak yük senedinin yetkili hamiline geçer⁷². Yük senedinin hamili, eşyanın yük senedinde gösterilen gönderilenden başka bir gönderilene teslim edilmesi yönünde emir ve talimat verebilir. Yük senedi hamilinin gönderilenin değiştirilmesine ilişkin verdiği talimatla yeni gönderilen, eşyanın kendisine teslim edilmesi hakkına sahip olmaz. Eşyanın teslimi, yük senedinin ibrazına bağlandığından, eşyanın kendisine teslim edilmesini talep eden yeni gönderilenin yük senedini de ibraz etmesi zorunludur. Bu nedenle yeni gönderilenin eşyanın teslimini talep edebilmesi için, yük senedini düzenleme türüne göre uygun şekilde devralınmış olması gerekir⁷³.

Taşıyıcının kendisine verilen emir ve talimatı yerine getirmesi için, emir ve talimatı veren kişinin maddî hukuka göre hak sahibi olması gerekmez. Yük senedi, şekli yetkili hamil tarafından ibraz edilmişse ve taşıyıcı, şekli yetkili hamilin aynı zamanda maddî hukuka göre de hak sahibi olduğuna güvenebiliyorsa, şekli yetkili hamilin yük senedini ibraz ederek yerine getirilmesini talep ettiği emir ve talimatın gereğini yapmakla yükümlüdür⁷⁴. Öte yandan taşıyıcı, şekli yetkili hamilin maddî hukuka göre hak sahibi olmadığını biliyorsa veya şekli yetkili hamilin maddî hukuka göre hak sahipliği bakımından haklı şüphesi varsa, emir ve talimat hakkının kimse tarafından kullanılamayacağı kabul edilmektedir⁷⁵. Taşıyıcı, maddî hukuka göre hak sahibi olan kişinin verdiği emir ve talimatı yerine getirirse ve bu emir ve talimatın yerine getirilmesi

⁷² Herber/Harm [MüKo HGB], § 446, N. 3; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 446, N. 2; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 446, N. 1; Wieske [Heidel/Schall], §446, N. 2; Paschke [Oetker], § 446, N. 1.

⁷³ Koller, § 446, N. 2.

⁷⁴ Koller, § 446, N. 3

⁷⁵ Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 446, N. 2. *Bracker/Reuschle*, taşıma ve teslim engeli söz konusu olsa da yük senedi düzenlenmişse, emir ve talimat verme yetkisinin taşıma sözleşmesine göre belirlenmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir (Bracker/Reuschle [Ensthaler], § 446, N. 1). *Koller*, bu gibi durumlarda senedin iptalin için açılacak davada, maddî hukuka göre hak sahibi olduğunu iddia eden tarafa, yatracağı bir teminat sonrasında emir ve tasarruf yetkisinin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. (Koller, § 446, N. 3).

nedeniyle bir zarar meydana gelirse, maddî hukuka göre hak sahibi olan kişi, verdiği emir ve talimatın geçersiz olduğunu ileri süremeyeceği gibi hakkın kötüye kullanılması yasağı gereği uğradığı zararın tazminini de taşıyıcıdan talep edemez⁷⁶.

Alman Ticaret Kanunu'nun 445. maddesinde emir ve talimatın, yük senedinin ibrazı karşılığında "taşıyıcı" tarafından yerine getirileceği düzenlenmiştir. Kural olarak taşıyıcı ve yük senedini düzenleyen aynı kişidir. Ancak somut olayda düzenleyenin, taşıyıcıdan farklı bir kişi olması durumunda, emir ve talimatın yük senedinde düzenleyen olarak görünen kişiye iletilmesi gerekir⁷⁷. Düzenleyen, kendisine verilen emir ve talimatı taşıyıcıya iletmekle ve bu emir ve talimata uygun hareket edilmesini sağlamakla yükümlüdür. Düzenleyen, emir ve talimatın yerine getirilmesi için yaptığı giderlerin tazminini emir ve talimat hakkını kullanan hamilden talep edebilir.

5. Yük Senedi Düzenlenen Durumlarda Def'ilerin İleri Sürülmesi

Alman Ticaret Kanunu'nun 447. maddesinde def'iler düzenlenmiştir. Anılan maddenin 1. fıkrasında taşıyıcının yük senedinin yetkili hamiline karşı sadece yük senedindeki irade açıklamasının geçersiz olduğu def'ini, yük senedi metninden anlaşılan def'ileri veya taşıyıcının yetkili hamile karşı sahip olduğu şahsî def'ileri ileri sürebileceği hükme bağlanmıştır. Anılan maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinde yük senedinde sadece atıf yapılan bir anlaşmanın, yük senedinin metnine dahil olmadığı da belirtilmiştir.

Alman Ticaret Kanunu'nun 447. maddesinin 2. fıkrasında ise, yetkili hamilin fiilî taşıyıcıya başvurduğu durumlarda, fiilî taşıyıcının da yetkili hamile karşı söz konusu hükmün 1. fıkrasında anılan def'ileri ileri sürebileceği öngörülmüştür.

⁷⁶ Koller, § 446, N. 10; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 446, N. 5; Kirchhof [Häublein/Hoffmann-Theinert], § 446, N. 5.

⁷⁷ Koller, § 446, N. 4; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Stroh], § 446, N. 2; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 446, N. 1.

III. Türk Hukukunda Yük Senedinin Hukukî Niteliği

1. Mülgâ 865 sayılı Ticaret Kanunu'nun 893. Maddesine Göre İlmühaberinin Hukukî Niteliği

İlmühaberinin hukukî niteliğine ilişkin mülgâ 865 sayılı Ticaret Kanunu'nda özel bir düzenleme yapılmamıştı. Bununla birlikte doktrinde, ilmühaberinin devrine ilişkin açık bir düzenleme yapılmamış olsa da ilmühaberinin nama, emre veya hamiline yazılı olarak düzenlenmesine bir engel bulunmadığı ve ilmühaberinin devrinin de düzenlenme şekline uygun şekilde yapılacağı kabul edilmekteydi⁷⁸.

2. Mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 770. Maddesine Göre İlmühaberinin Hukukî Niteliği

Mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 770. maddesinde düzenlenmiş olan ilmühaberinin hukukî niteliği doktrinde tartışmalıydı. Doktrindeki bir görüşe göre, ilmühaber taşıyıcı tarafından düzenlendiğinden ve taşıma senedinde yer alması gereken kayıtları içerdiğinden, kıymetli evrak niteliğini haizdi⁷⁹. Bu görüşü savunan yazarlardan *Arkan*, ilmühaberinin kıymetli evrak niteliği haiz olduğunun kabulünün gönderen

⁷⁸ Kemal Arar, *Kara Ticaret Hukuku C. II*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1955, s. 150.

⁷⁹ Arkan, s. 1044; Yeşilova Aras, s. 55-56. *Atabek*, ilmühaberinin eTTK m. 769'da öngörülen hususları eksiksiz şekilde içerdiği hâllerde kıymetli evrak niteliğini haiz olacağının kabulünün, modern iktisadî ihtiyaçlara cevap vereceğini, kanun lafzının da bu kabule imkân verecek nitelikte olduğunu, ancak ilmühaberinin kıymetli evrak olarak kabul edildiği bir mahkeme kararı bulunmadığı için emre yazılı ilmühaber düzenlenmesinin mümkün olmadığı kanaatinde olduğunu belirtmiştir (*Atabek*, s. 73 ve s. 80). Benzer şekilde *Edgü* de, ilmühaberinin kural olarak bir ispat aracı olduğunu ancak emre veya hamiline yazılı şekilde düzenlenmesi durumunda kıymetli evrak niteliğini kazanacağını ifade etmiştir (Ekrem Edgü, *Ticaret Hukuku III - Kıymetli Evrak Hukuku*, Sevinç Matbaası, Ankara 1969, s. 41). *Karayalçın*, uygulamada ilmühaberinin daha sık kullanılmakla birlikte kanunun taşıma senedini esas almasını ve ilmühaberinin tek bir maddede düzenlenmesini kanundaki boşluklardan biri olarak değerlendirmiş ve bir gerekçe göstermeden ilmühaberinin kıymetli evrak olduğunu belirtmiştir (Yaşar Karayalçın, *Özel Hukukda Meseleler ve Görüşler*, Sevinç Matbaası Ankara 1975, s. 68).

ve gönderilenin menfaatlerine daha uygun olduğunu ifade etmiştir⁸⁰. Taşıyıcı talepte bulunmadığı için taşıyıcının imzasını taşıyan kıymetli evrak niteliğini haiz bir taşıma senedinin düzenlenmesi mümkün olmadığından, kendi hukukî durumunu sözleşmesel talep hakkının ötesinde kuvvetlendirmek isteyen gönderilenin bu isteğinin gerçekleştirilebilmesi için, konişmento gibi taşıyıcı ile gönderilen arasındaki ilişkilerde esas alınacak kıymetli evrak niteliğini haiz bir senede ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Doktrindeki diğer bir görüşe göre ise, ilmühaber kıymetli evrak niteliğini haiz değildir⁸¹. Bu görüşe göre gönderen, taşıma senedi düzenlenmediği için eşyanın taşıyıcıya teslim edildiğini ispat etmekte zorlanabileceği için, ilmühaber eşyanın teslimi hususunda bir ispat aracı olarak işlev görmekteydi⁸². Ayrıca mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 791. maddesinde, eşya teslim yerine ulaştıktan sonra gönderilenin anılan maddede öngörülen haklarını kullanması için taşıma senedini veya ilmühaberi elinde bulundurması gerektiği düzenlendiğinden, gönderilenin haklarını kullanması bakımından da taşıma senedi düzenlenmeyen durumlarda ilmühaber önem arz etmekteydi. Mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 768. maddesinde kıymetli evrak olarak sadece taşıma senedinden bahsedildiğinden, bu görüşe göre ilmühaberin kıymetli evrak olarak kabul edilmesi mümkün değildi.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da bir kararında ilmühaberin eşyanın taşınmak üzere taşıyıcı tarafından teslim alındığını ispata yarayan bir belge olduğunu ve taşıma sözleşmesinin varlığına ilişkin delil başlangıcı olarak kabul edilebileceğine hükmetmiştir⁸³.

⁸⁰ Arkan, s. 1044.

⁸¹ Necat Tüzün, *Hava ve Kara Taşıma Hukuku*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Yayınları, Ankara 1981, s. 42; Ahmet Zeyneloğlu, *Uygulamalı Taşıma Hukuku*, Olgaç Matbaası, Ankara 1980, s. 176; Bozer, s. 179.

⁸² Zeyneloğlu, s. 176.

⁸³ "[...] 6762 sayılı TTK'nın 770. (6102 sayılı TTK'nın 859/1.) maddesi gereğince, taşıma senedi düzenlenmediği hâllerde gönderenin talebi üzerine taşıyıcı, taşıma senedine yazılacak hususları ihtiva eden bir ilmühaber (yük senedi) imzalayıp vermeye mecburdur. İlmühaber, eşyanın taşınmak üzere taşıyıcı tarafından teslim alındığını ispata yarayan bir belgedir [...] Bununla birlikte taşıma sözleşmesine ilişkin bir ihtilaf çıktığında 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri

3. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Yük Senedinin Hukukî Niteliği

Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinin Hükümet Gerekçesi'nde⁸⁴ yük senedinin, mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 770. maddesinde düzenlenen ilmühaber olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanunu'nda yük senedini düzenleyen 859. maddesinde, yük senedinin içeriği bakımından mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 770. maddesinden farklı olarak taşıma senedinde yer alması öngörülen kayıtlara atıfta bulunmak yerine “eşya ve taşıma hakkında yeterli bilgileri” içermesi gerektiği düzenlenmiştir.

Doktrinde, Türk Ticaret Kanunu'nun yeni düzenlemesi ışığında yük senedinin de taşıma senedi gibi, kıymetli evrak niteliğini haiz olmayıp, sadece bir ispat aracı olduğu kabul edilmektedir⁸⁵. Bu görüşe göre yük senedi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 199. maddesi anlamında bir belgedir. Taşıyıcı tarafından imzalanan yük senedinin, taşıyıcıya karşı ileri sürülen ve taşıma sözleşmesinden doğan hakların ispatında ve gönderilenin kimliğinin belirlenmesinde kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Yük senedinin, kural olarak bir ispat aracı olmasının yanı sıra, kıymetli evrak niteliğini haiz olacak şekilde düzenlenmesinin mümkün olup olmadığı üzerinde durmak gerekir. Türk hukukunda doktrindeki

Kanunu'nun (HMK) 200. maddesinde belirtilen miktarın üzerindeki hususların senet ile ispatı şarttır. Bu itibarla taşıyıcı ve gönderen tarafından imzalanmış taşıma senedi 6100 sayılı HMK'nın 199. maddesi gereğince belge niteliğinde olup, taşıma sözleşmesinin yapıldığına, içeriğine ve eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığına kanıt oluşturur. Ancak taşıma sözleşmesi gereğince düzenlenmiş ilmühaber (yük senedi) ve sevk irsaliyesinin varlığı taşıma sözleşmesinin varlığına ilişkin başlı başına senet olarak kabul edilmez ise de 6100 sayılı HMK'nın 202. maddesi gereğince delil başlangıcı olarak kabul edilmesinde bir engel bulunmamaktadır [...]” (HGK, 04.04.2019, 123/404 (Lexpera)).

⁸⁴ TBMM Bülteni, Dönem 23, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı 96, s. 295.

⁸⁵ Seven, *Gönderilen*, s. 62; Ersin Çamoğlu, *Kıymetli Evrak Hukukunun Temel İlkeleri*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2020, s. 166; Yeşilova Aras, s. 62-63; Kula, s. 56; Kıran, s. 121-122; Adıgüzel, s. 121; Gönen Eriş, *Açıklamalı-Gereğçeli-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Taşıma Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 377.

katıldığımız baskın görüş, kıymetli evrakın sınırlı sayıda olmadığı yönündedir⁸⁶. Bu görüşe göre bir senet, kıymetli evrakı tanımlayan Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesindeki koşulları taşıyorsa, kıymetli evrak niteliğini haizdir. Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesine göre

⁸⁶ Abuzer Kendigelen/İsmail Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 5. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 48; Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Arslan Kaya/Füsun Nomer Ertan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 11. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 58; Mehmet Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 17. Bası, Beta Kitapevi, İstanbul 2019, s. 11; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 23. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, s. 53; Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 8. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 44; Fatih Bilgili/ Ertan Demirkapı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 10. Bası, Dora Yayıncılık, Bursa 2019, s. 12; Ali Bozer/Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 9. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2020, s. 17. “[...] Mahkemece, toplanan delil ve belgelere, bankanın cevabi yazısına, zayı ilanını müteakip söz konusu hamiline mevduat sertifikasını elinde bulunduranın dosyaya müracaat etmesine ve davacının onun hakkında TTK.nun 577. maddesine göre istirdat davası açmış olmasına dayanılarak ve hamiline mevduat sertifikası TTK.nun 557. maddesine göre kıymetli evraktan sayılmayarak, davanın banka veya cüzdanı elinde bulunduran hakkında açılmaması nedeniyle ve tesbit davasının hasımsız açılmasının mümkün olamayacağından bahisle TTK.nun 573. ve devamı maddeleri dayanak yapılarak açılan davanın oyçokluğuyla reddine karar verilmiştir. Kararı davacı vekili temyiz etmiştir. Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına, iptali istenen (hamiline vadeli mevduat cüzdanının) temsil ettiği mevduatın, cüzdanın elden devri suretiyle hamiline geçeceğine ve bu suretle hamiline düzenlenmiş kambiyo senedi sayılması gerekmesine (TTK. 570/1) ve TTK. 573 ve devamı maddeleri gereğince ziyai halinde bu belgenin de iptaline karar verilebileceğine ve yine aynı Yasa'nun 577. maddesi gereğince kaybolduğu iddia edilen senedin ibrazı halinde mahkemece iddia sahibine istirdat davası açması için mehil verilmesi gerekmesine, olayda da senet ibraz edilmiş ve iddia sahibi tarafından süresi içinde istirdat davası açılmış bulunmasına, bu istirdat davasında iddia sahibinin hak sahibi olup olmadığı da inceleneceğine göre işbu (iptal talebi) bakımından mahkemece yapılacak bir işlem kalmamış olduğundan talebin reddinde bir usulsüzlük mevcut olmamasına göre yukarıdaki gerekçelerle sonucu itibariyle doğru olan hükmün onanması gerekmektedir [...]” (11. HD, 16.03.1982, 5483/1092 (Kazancı)).

kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesi, bu bakımından mehzaz Alman Ticaret Kanunu'nun yük senedini (*Ladeschein*) düzenleyen 443. maddesiyle örtüşmemektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere⁸⁷ Alman hukukunda bir senedin yük senedi olarak nitelendirilebilmesi için, taşıyıcının, yük senedinin hamiline karşı taşımayı üstlendiği eşyanın teslim yerinde teslimini borçlandığı senet metninden açıkça anlaşılmalıdır. Başka bir ifadeyle Alman hukukunda yük senedi düzenleyen taşıyıcı, bu senedin hamiline karşı sadece senedin ibrazı edilmesi durumunda eşyayı teslim borcu altına girmektedir. Oysa Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinde taşıyıcının düzenleyeceği yük senedinin, sadece eşya ve taşıma hakkında yeterli bilgileri içermesi öngörülmüştür. Söz konusu maddede taşıyıcının, eşyayı yük senedinin hamiline teslim edilmesi borcu altına girdiğine ilişkin bir irade beyanı ortaya koyması aranmamıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesi uyarınca taşıma senedi düzenlenmediği durumlarda, eşya ve taşıma hakkında yeterli bilgiyi içeren ve taşıyıcı tarafından imzalanan senet, hukukî niteliği itibarıyla bir yük senedir. Ancak eşyanın sadece yük senedinin ibrazı karşılığında senedin yetkili hamiline teslim edileceği söz konusu senette öngörülmemişse, Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesi uyarınca eşyanın teslimini talep hakkı ile senet arasındaki sıkı bağın kurulduğundan bahsedilemeyeceğinden, bu yük senedi kıymetli evrak niteliğini haiz olmaz. Bununla birlikte taşıyıcı, Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesindeki bilgileri içeren bir yük senedinde ayrıca eşyayı sadece yük senedinin ibrazı karşılığında teslim etmeyi taahhüt etmiş ve yük senedi olmadan eşyanın teslimi de yasaklanmışsa (çift taraflı ibraz kaydı), eşyanın teslim edilmesi hakkı sıkı sıkıya yük senedine bağlanmış olacağından, Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesinde bahsedilen senetle hak arasındaki sıkı bağın kurulduğunu kabul etmek gerekir. Dolayısıyla kıymetli evrakın sınırlı sayıda olmadığına ilişkin doktrindeki baskın görüş kabul edilirse, yük senedinin Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesindeki koşulları

⁸⁷ Bu hususta bkz. yuk. C, II, 2.

sağlayacak şekilde düzenlenerek, yük senedine nama yazılı kıymetli evrak vasfı kazandırılması mümkündür⁸⁸.

Öte yandan bir ispat aracı olduğu kabul edilen yük senedinin, emre yazılı kıymetli evrak niteliğini haiz olacak şekilde düzenlenip düzenlemeyeceği konusunda doktrinde görüş birliği yoktur. Doktrindeki bir görüşe göre, yük senedinin emre yazılı kıymetli evrak olarak düzenlenmesi mümkün değildir⁸⁹. Bu görüşe göre, yeni bir hüküm olan Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrasının⁹⁰ mislî şeylerin saklanmasıyla ilişkin ilişkiler dolayısıyla uygulamada düzenlenen un senedi, çırçır senedi gibi bazı senetlere kıymetli evrak vasfı verilebilmek için getirilmiş olup, hükmün düzenlenme amacı doğrultusunda yük senediyle taşıyıcının gönderilene belirli miktarda "mislî şeyler" teslim etmeyi borçlandığı düşünülemez. Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 2. fıkrasında ise iradî olarak emre yazılı şekilde düzenlenebilen diğer senetlere yer vermiştir. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda taşıma senedi kıymetli evrak olmaktan çıkarıldığı için, Kanun'un 831. maddesinin 2. fıkrasından "taşıma senedi" ifadesi de çıkarılmıştır. Anılan bu görüşe göre, yük senedini düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinde kanun koyucunun, yük senedini kıymetli evrak olarak düşündüğüne gösteren en ufak bir ibare bulunmadığından, sadece Kanun'un 831. maddesinin 2. fıkrasında yer alan "gibi" ifadesine dayanılarak, yük senedinin iradî emre yazılı senet olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

Doktrindeki diğer bir görüşe göre, yük senedi Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesi uyarınca tarafların iradeleri doğrultusunda emre yazılı kıymetli evrak olarak düzenlenebilir⁹¹. Bu görüşe göre, hemen

⁸⁸ Aksi yönde bkz. Eriş, s. 377.

⁸⁹ Yeşilova Aras, s. 62-63.

⁹⁰ Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrasında imza edenin, "yer, zaman ve tutar bakımından belirli nakdî ödemelerde bulunmayı ve belirli miktarda misli şeyler teslim etmeyi borçlandığı" senetlerin, açıkça emre yazılı oldukları takdirde ciro ile devredilebileceği öngörülmüştür. Bununla birlikte söz konusu maddede yer alan "ve" ifadesinin, "veya" olarak anlaşılması gerektiğine ilişkin bkz. Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 58, 65.

⁹¹ Adıgüzel, s. 121. *Can*, doğrudan yük senedini anmamakla birlikte, mislî eşya

yukarıda anılan görüşü savunan yazarlar, Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin mehz hükmü niteliğinde olan İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1152. maddesinin 2. fıkrasını gözden kaçırmaktadır. İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1152. maddesinin 2. fıkrasında, “makbuz senetleri, varantlar, yük senetleri (*Ladescheine*) gibi cirosu kabil olan diğer senetler” ifadesine yer verilmiştir. Oysa taşıma sözleşmesini düzenleyen İsviçre Borçlar Kanunu'nun 440. ilâ 457. maddeleri arasında sadece taşıma senedinden (*Frachtbrief*) bahsedilmiş olup, yük senedi (*Ladeschein*) ayrıca düzenlenmemiştir. Dolayısıyla bu görüşe göre, Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin mehz hükmü niteliğindeki İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1152. maddesi de gözetildiğinde, yük senedinin emre yazılı kıymetli evrak şeklinde düzenlenebileceği kabul edilmelidir.

Kanaatimizce de yük senedinin iradî emre yazılı kıymetli evrak olarak düzenlenmesi mümkün değildir. Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrasında düzenleyenin “bir şeyi” teslim etmesi değil, “belirli miktarda misli şeyi” teslim etmesi koşulu aranmıştır. Söz konusu “misli şey” kavramı, tür borcunu (*Gattungsschuld*) ifade eder⁹². Dolayısıyla misli olmayan bir eşya bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesi uyarınca emre yazılı senet niteliğinde bir kıymetli evrak düzenlenmesi mümkün değildir. İkinci olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrasının mehz hükmü niteliğindeki İsviçre Borçlar Kanunu'nda *bestimmte Mengen vertretbarer Sachen zu liefern* ifadesi kullanılmıştır. Söz konusu hükümdeki *liefern* sözcüğü, Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinde “teslim etmeyi” şeklinde çevrilmiştir. Ancak anlam

için düzenlenmiş bir senede konulacak emre kaydının, Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrası uyarınca o senede kıymetli evrak vasfını kazandıracığını belirtmiştir (Mertol Can, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 4. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2019, s. 233).

⁹² Vito Roberto/Hans Rudolf Trüeb, *Handkommentar zum Schweizer Privatrecht - GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere (Art. 772–1186 OR) inkl. Bucheffektengesetz*, 3. Aufl., Schulthess Verlag, Zürich 2016, Art. 1152, N. 1; Jolanta Kren Kostkiewicz/ Stephan Wolf/Marc Amstutz/ Roland Fankhauser, *Orell Füssli Kommentar - Schweizerisches Obligationenrecht*, 3. Aufl., Orell Füssli Verlag, Zürich 2016, Art. 1152, N. 2; Heinrich Honsell/Nedim Peter Vogt/Rolf Watter, *Basler Kommentar - Wertpapierrecht*, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2012, Art. 1152, N. 1.

itibariyle İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1152. maddesinde belirli miktarda misli şeyin "sağlanmasından" bahsedilmektedir. Dolayısıyla Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrası, mehzaz hüküm olan İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1152. maddesiyle bir arada değerlendirildiğinde, söz konusu hükümdeki "teslim etme" sözcüğü taşıma hukuku anlamında eşyanın taşınarak teslim yerinde ilgili kişiye verilmesi (*befördern*) şeklinde değil, "sağlama, temin etme" (*liefern, besorgen*) şeklinde anlaşılmalıdır⁹³. Ayrıca doktrinde Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bir senet düzenleyen kişinin, teslimi ile yükümlü olduğu misli şeyin maliki olduğu ve söz konusu senetle misli şeyi kendi malvarlığından teslim etmeyi borçlandığı ifade edilmektedir⁹⁴. Oysa taşıyıcı eşyanın maliki değildir. Dolayısıyla yük senedinin Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrası kapsamında emre yazılı kıymetli evrak şeklinde düzenlenmesinin mümkün olmadığını düşünüyoruz.

Yük senedinin, Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 2. fıkrası kapsamında da değerlendirilmesi kanaatimizce mümkün değildir. Zira Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 2. fıkrasında, söz konusu maddenin 1. fıkrasında sayılan senetler ile makbuz senetleri, varant ve konişmento gibi cirosu kabil olan senetlerden bahsedilmiştir. Makbuz senedi, varant ve konişmentonun düzenlenme şekli ve ciro edilerek devrine ilişkin Kanun'da özel düzenlemeler yer almaktadır (TTK m. 834, m. 835, m. 838, m. 840, m. 1228/3, m. 1235/2). Ancak yük senedi, hemen yukarıda açıklandığı üzere Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 1. fıkrası kapsamında emre yazılı kıymetli evrak olarak düzenlenemediği gibi söz konusu maddenin 2. fıkrasında makbuz senedi, varant ya da konişmento gibi ismen de anılmamıştır. Ayrıca 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda taşıma senedi, kıymetli evrak olarak düzenlenmediğinden, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 743. maddesinden alınan Kanun'un

⁹³ Yeni bir hüküm olmasına rağmen Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda söz konusu Tasarı'nın 831. maddesinin 1. fıkrasına ilişkin yeterli gerekçeye yer verilmemiş olması doktrinde eleştirilmiş ve bu eksikliğin yeterli bir gerekçe yazılarak giderilmesi gerektiği belirtilmiştir (Şafak Narbay, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklik Önerilerimiz", *DEÜHFD*, C. 7, Y. 2005, s. 220-221).

⁹⁴ Kendigelen/Kırca, s. 22.

831. maddesinin 2. fıkrasından, “taşıma senedi” ifadesi de çıkarılmıştır. Türk Ticaret Kanunu’nun 831. maddesinin 2. fıkrasında yapılan bu değişiklik gözetildiğinde, yük senedinin de emre yazılı kıymetli evrak olarak düzenlenebilmesi istenseydi; makbuz senedi, varant, konişmento gibi, yük senedine de anılan düzenlemede açıkça yer verilebileceği, ancak Kanun’un 831. maddesinin 2. fıkrasında yük senedine yer verilmeyerek kanun koyucunun bu açıdan bilinçli bir tercih yaptığını kabul etmek kanaatimizce daha doğrudur.

Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere yük senedinin emre yazılı kıymetli evrak şeklinde düzenlenmesi isteniyorsa, Kanun’un 831. maddesinde değişiklik yapılarak, yük senedinin açıkça ve ismen tarif edilen diğer senetlere eklenmesi veya anılan hükmün 1. fıkrasındaki “belirli miktarda misli şeyleri teslim etme” ibaresinin değiştirilerek, taşıyıcının eşyayı yük senedinin hamiline teslim etme yükümlülüğünü de kapsayacak şekilde daha geniş bir ifade kullanılması gerekmektedir⁹⁵.

D. Türk Ticaret Kanunu’nda Taşıma Senedinin Bir İspat Aracına Dönüştürülmesinin Sonuçları ve “Taşıma Senedi” İbaresini İçeren Hükümlerin Bu Açıdan Değerlendirilmesi

I. Genel Olarak

Uygulamada gerek karayoluyla gerçekleştirilen taşımalar bakımından gerekse değişik türde araçlarla taşımalar bakımından, eşyayı temsil eden ve kıymetli evrak niteliğini haiz bir senedin düzenlenebilmesi bir ihtiyaçtır. Her ne kadar denizyoluyla yapılan taşımalara kıyasla karayoluyla gerçekleştirilen taşımalar daha kısa sürede tamamlanabilse de, taraflar bu süre içerisinde eşyayı temsil eden, eşyanın devredilmesini veya rehnedilmesini mümkün kılacak bir senet düzenlenmesine ihtiyaç duyarlar. Değişik türde araçlarla yapılan taşımalar bakımından, Kanun’un 902. maddesinin atfıyla Kanun’un 903. ve 905. maddeleri arasındaki özel hükümler haricinde Türk Ticaret Kanunu’nun karayoluyla eşya taşınmasına ilişkin hükümlerinin uygulanacağı gözetildiğinde, karayoluyla yapılan taşımalara göre kural olarak daha uzun sürmesi muhtemel

⁹⁵ Yeşilova Aras, s. 63.

bu tip taşımalarda da, eşya henüz taşınırken eşyayı temsil eden ve tedavül kabiliyeti olan bir senede gereksinim vardır⁹⁶.

Alman hukukunda taşıma senedi, bir ispat senedi olarak düzenlendiğinden, uygulamada ortaya çıkan söz konusu ihtiyaç, yapılan kanun değişiklikleri çerçevesinde Alman Ticaret Kanunu'nun 443. ve devamı maddelerinde düzenlenen yük senediyle giderilmiştir⁹⁷. Hukukumuz açısından ise mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda taşıma senedinin mehz Alman hukukuna paralel olarak sadece ispat aracı olarak düzenlendiği konusunda bir tartışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinde, mehz Alman hukukunda olmayan ve fakat sadece ismen Alman Ticaret Kanunu'nun 443. maddesinde düzenlenen yük senedine (*Ladeschein*) benzeyen, eski adıyla "ilmühaber" olan yük senedi düzenlenmiştir. Ancak yukarıda yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinde öngörülmüş olan koşulları sağlayan bir senedin, yük senedi niteliğinde olacağı, ancak taşıyıcı tarafından taşınan eşyanın sadece yük senedinin ibrazı karşılığında senedin yetkili hamiline teslim edileceğine ilişkin bir talep hakkı içermediği durumlarda, Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesine göre kıymetli evrak niteliğini kazanmayacağını belirtmiştik⁹⁸. Ayrıca yük senedinin, Kanun'un 831. maddesinin mevcut lafzı gözetildiğinde iradî emre yazılı kıymetli evrak olarak değerlendirilmesinin de mümkün olmadığına ilişkin doktrinadaki görüşe katıldığımızı da gerekçeleriyle açıklamıştık.

Türk hukukunda karayoluyla ve değişik türde araçlarla yapılan taşımalar bakımından, açıklanan nedenlerden ötürü eşya taşıma hâlindeyken eşyayı temsil edecek ve tedavül kabiliyeti olan bir senede duyulan ihtiyacın giderildiğinden bahsedilemez. Bu durumun neticesi, sadece uygulamada ihtiyaç duyulan hukukî bir "aracın" eksikliğinden ibaret değildir. Bütün bunların ötesinde, yük senedinin Kanun'da kıymetli evrak olarak düzenlenmemesi, ayrıca mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda taşıma senedinin de bir ispat senedi olarak düzenlenmiş olması, taşıma senedine

⁹⁶ Yeşilova Aras, s. 60.

⁹⁷ Bu hususta bkz. yuk. C, II, 1.

⁹⁸ Bu hususta bkz. yuk. C, III, 3.

(ve yük senedine) ilişkin hükümlerle, mehz Alman Ticaret Kanunu'ndan alınan eşyanın karayoluyla taşınmasına ilişkin diğer hükümler arasında uyumsuzluk doğmasına neden olmaktadır. Zira mehz Alman hukukunda ispat aracı olarak düzenlenen taşıma senedi (*Frachtbrief*) ile kıymetli evrak niteliğini haiz olan yük senedi (*Ladeschein*) arasında açık bir ayırım yapılmış olduğundan, karayoluyla yapılan eşya taşımalarına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı Alman Ticaret Kanunu'nun 407. maddesi ve devamı hükümlerinde, bu ayırım dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır. Mehz Alman Ticaret Kanunu'nda söz konusu senetlerin hukukî niteliği gözetilerek, bazı hükümlerde taşıma senedi (*Frachtbrief*) ibaresi kullanılırken, örneğin Alman hukukunda taşınan eşya üzerindeki rehin hakkını (*Pfandrecht*) düzenleyen 440. maddesinde yük senedi (*Ladeschein*) ibaresine yer verilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nun karayoluyla eşya taşınması ve değişik türde araçlarla taşımalara ilişkin hükümleri, çoğunlukla mehz Alman Ticaret Kanunu'ndan alınmış olmakla birlikte, Alman hukukundaki yük senedine (*Ladeschein*) ilişkin düzenlemeler Türk Ticaret Kanunu'na alınmadığından, Türk Ticaret Kanunu'nun 857. maddesi ve devamı hükümlerinde mehz Alman Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak sadece "taşıma senedi" ibaresi kullanılmıştır⁹⁹. Bu durum, Alman hukukunda yük senedinin (*Ladeschein*) kıymetli evrak niteliğini haiz olduğu ve eşyayı temsil ettiği gözetilerek yapılan düzenlemelerin dahi Türk hukukuna aktarılırken,

⁹⁹ Türk Ticaret Kanunu'nun 870. maddesinin 4. fıkrasında taşıma ücretinin eşyanın sayısı, ağırlığı veya başka ölçüyle gösterilen miktarına göre kararlaştırıldığı durumlarda, taşıma ücretinin hesaplanmasında, bu konuda "taşıma veya yük senedindeki" kayıtların doğru olduğunun varsayılacağına ilişki kanunî bir karine öngörülmüştür. Oysa Türk hukukunda yük senedi, kıymetli evrak niteliğini haiz olmadığından ve sadece taşıyıcı tarafından imzalanacağı öngörüldüğünden, yük senedinin taşıyıcının elinde olması durumunda anılan karinenin etkisinin ortaya çıkabilmesi için taşıyıcının söz konusu yük senedinin gönderene teslim edildiğini ispat etmesi gerektiği, gönderenin imzasını içermediği için gönderileni de doğrudan doğruya bağlamasının mümkün olmadığı belirtilmiş ve yük senedini düzenleyen mehz Alman Ticaret Kanunu'nu hükümleri Türk Ticaret Kanunu'na alınmadan, taşıma senedine ve yük senedine atıf yapan diğer hükümlerin mehz Alman Ticaret Kanunu'ndan aynen çevrilerek Türk Ticaret Kanunu'na alınmasının ortaya çıkardığı sorunların Türk Ticaret Kanunu'nun 870. maddesinin 4. fıkrasıyla sınırlı olmadığı ifade edilmiştir (Seven, *Gönderilen*, s. 199).

söz konusu mehzaz hükümlerdeki *Ladeschein* ibaresinin “taşıma senedi” olarak çevrilerek Türk Ticaret Kanunu’na alınmıştır¹⁰⁰. Taşıma senedi ibaresini içeren Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin bu doğrultuda incelenmesi ve Alman hukukunda eşyayı temsil eden kıymetli evrak niteliğini haiz *Ladeschein* kavramının kullanıldığı hükümler tespit edilerek, Türk hukukuna aktarılırken taşıma senedi kavramı kullanılarak aktarılmasının yarattığı sorunların irdelenmesi gerekmektedir.

Türk Ticaret Kanunu’nun dördüncü kitabının ikinci bölümünde yer alan eşya taşımaya ilişkin hükümlerinde taşıma senedi ibaresi; içeriğini ve ispat gücünü düzenleyen Kanun’un 856., 857., 858. maddeleri ve Türk Ticaret Kanunu’nun 870. maddesinin 4. fıkrası dışında, Kanun’un 864. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde, 868. maddenin 4. ve 6. fıkralarında, 869. maddenin 1. fıkrasında, 871. maddenin 2. fıkrasında, 888. maddenin 5. fıkrasında, 891. maddenin 2. fıkrasında da yer almaktadır.

Bu düzenlemeler incelendiğinde; özel durumlarda gönderenin kusursuzluğunu düzenleyen Kanun’un 864. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde veya fiili taşıyıcıyı düzenleyen 888. maddenin 5. fıkrasında olduğu gibi taşıma senedinde bazı kayıtların yer almasına veya almamasına bazı sonuçlar bağlanmıştır. Taşıma sırasında eşyaya ilişkin emir, talimat ve tasarrufları düzenleyen Kanun’un 868. maddesinin 4. ve 6. fıkraları ve taşıma ve teslim engellerini düzenleyen 869. maddenin 1. fıkrasında eşyayla ilgili bazı hakların kullanılabilmesi için taşıma senedinin ibrazı zorunlu tutulmuştur. Ayrıca taşıyıcının hapis hakkını düzenleyen Türk Ticaret Kanunu’nun 891. maddesine göre taşıyıcı, taşıma senedi aracılığıyla eşya üzerinde tasarruf hakkına sahipse, eşya zilyetliğinde olmasa bile eşya üzerinde hapis hakkını kullanabilir.

¹⁰⁰ Türk Ticaret Kanunu’nun 870. maddesinin 4. fıkrası, mehzaz Alman Ticaret Kanunu’nun 420. maddesinin 5. maddesinden alınmış ve mehzaz hükümdeki *im Frachtbrief oder Ladeschein* ibaresi, “taşıma veya yük senedinde” şeklinde çevrilmiştir.

II. Taşıma Senedinde Bazı Kayıtların Yer Almasına (veya Almamasına) Sonuç Bağlanan Hâller

1. Taşıma Senedinde Yazılan Bilgilerdeki Gerçeğe Aykırılıklar ile Yanlışlıklar ve Eksikliklerden Doğan Gönderenin Kusursuz Sorumluluğu (TTK m. 864/1-b)

Türk Ticaret Kanunu'nun 864. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi uyarınca gönderen, taşıma senedinde yer alan bilgilerin gerçeğe aykırı, yanlış veya eksik olmasından dolayı kusursuz sorumludur¹⁰¹. Ancak anılan maddenin 4. fıkrasında tüketici lehine bir istisna öngörülerek, tüketici olması durumunda gönderenin, taşıma senedindeki yanlışlıklardan ya da eksikliklerden sadece kusurlu olduğu durumlarda sorumlu olacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Mevzuatın Alman Ticaret Kanunu'nda gönderenin kusursuz sorumluluğunu düzenleyen Alman Ticaret Kanunu'nun 414. maddesinde de gönderenin, taşıma senedindeki (*Frachtbrief*) bilgilerin gerçeğe aykırılığı veya eksikliği nedeniyle taşıyıcının uğradığı zarardan kusuru olmasa da sorumlu olacağı düzenlenmiştir.

Taşıma senedi, taşıma sözleşmesi bakımından düzenlenmesi zorunlu bir belge değildir. Ancak taraflardan birisinin talebi üzerine taşıma senedi düzenlenmişse, taşıma senedinde yer alan kayıtların doğru ve eksiksiz olması gerekir¹⁰². Anılan maddede, Türk Ticaret Kanunu'nun 857. maddesinde taşıma senedine yazılması öngörülen farklı kayıtlar arasında bir ayırım yapılmamıştır. Dolayısıyla Kanun'un 857. maddesinde anılan

¹⁰¹ *Eminoğlu*, kanun koyucunun “gerçeğe aykırılık” ve “yanlışlık” arasında nasıl bir fark gördüğünü anlamının güç olduğunu, gönderenin kusuru olmadığı durumlarda “yanlışlık”, gönderenin kusuru olduğu durumlarda “gerçeğe aykırılık” söz konusu olacağı kabul edilse bile, anılan hükümde gönderenin kusursuz sorumluluğu düzenlendiği için her iki hâlden birinin varlığında da sonuç bakımından bir değişiklik olmayacağını, ayrıca hükmün lafzının mevzuatın Kanun'dan da bu nokta ayrıştığı, mevzuatın Kanun'da sadece “eksiklik” (*Unvollständigkeit*) ve “gerçeğe aykırılık” (*Unrichtigkeit*) durumlarının düzenlendiğine dikkat çekerek bu hükmü eleştirmiştir (Eminoğlu, s. 37-38).

¹⁰² Öte yandan mevzuatın hukukta, Kanun'da öngörülmesine rağmen taşıma senedine yazılmamış bir kayıttan dolayı gönderenin herhangi bir sorumluluğu doğmayacağı kabul edilmektedir (Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], §414, N. 19; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], §414, N. 2; Thume [MüKo HGB], §414, N. 14).

kayıtlardan birisinin gerçeğe aykırı, yanlış veya eksik olması bile gönderenin bundan kaynaklanan zararlardan sorumluluğunun doğması için yeterlidir¹⁰³.

Taşıma senedindeki kayıtların eksik, gerçeğe aykırı veya yanlış olmasından doğan sorumluluk, taşıma senedinin taşıma işine ilişkin genel ve temel bilgileri içeren bir belge olmasından kaynaklanmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 856. maddesinde taşıma senedinin, taraflardan birinin talebi üzerine düzenleneceği öngörülmüşse de, mehz Alman Ticaret Kanunu'nda taşıma senedinin (*Frachtbrief*) taşıyıcının talebi üzerine gönderen tarafından düzenleneceği öngörülmüştür. Hukukumuzda da taşıma senedinin düzenlendiği durumlarda, taşıma senedini gönderenin düzenleyeceği kabul edilmektedir¹⁰⁴. Ayrıca taşıma senedi, her iki tarafın da imzalaması yönünde bir anlaşma yoksa, gönderen tarafından imzalanır. Dolayısıyla gönderen tarafından doldurulan veya hazırlanan ve imzasını taşıyan bir belgede yer alan kayıtların gerçeğe aykırılığı veya eksik olması nedeniyle taşıyıcının zararına sebep olduğu durumlarda, bu zarardan sorumlu olması sorumluluk hukukunun genel sistematiğine uygundur. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanunu'nun 864. maddesine paralel olarak gönderenin kusursuz sorumluluğunu düzenleyen mehz Alman Ticaret Kanunu'nun 414. maddesinin Hükümet Gerekçesi'nde¹⁰⁵, zarara sebep olan olayın anılan maddede düzenlenen özel hallerden birinden kaynaklanması durumunda, gönderenin kusursuz sorumlu olduğu açıkça düzenlenerek, gönderenin eşyayı veya taşıma senedine yazdığı kayıtları bir üçüncü kişiden almış olması durumunda gerçeğe aykırılığın veya eksikliğin kendisine isnat edilip edilemeyeceği tartışmasının ve böylelikle taşıyıcının sorumluluk hukuku açısından korunması noktasında oluşabilecek boşlukların önüne geçilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.

2. Fiilî Taşıyıcı Tarafından Eşyanın Teslim Alındığı Andaki Hâlinin Taşıma Senedinde Tespit Edilmemesi

Fiilî taşıyıcının sorumluluğunu düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 888. maddesinin son fıkrasında, fiilî taşıyıcının, kendisine teslim edilen eşyanın bulunduğu durumu taşıma senedinde veya diğer bir

¹⁰³ Eminoğlu, s. 37.

¹⁰⁴ Adıgüzel, s. 98.

¹⁰⁵ RegE BT-Drs., 13/8445, s. 43.

belgede tespit ettirebileceği ve bu hükme uyulmadığı takdirde Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddenin 2. fıkrası hükmünün uygulanacağı öngörülmüştür.

Fiilî taşıyıcı, mehz Alman hukukunda Alman Ticaret Kanunu'nun 437. maddesinde düzenlenmiştir. Ancak mehz Alman Ticaret Kanunu'nun 437. maddesi, toplamda 4 fıkradan oluşmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 888. maddesinin 5. fıkrasında yer verilen hükme benzer bir hüküm, Alman Ticaret Kanunu'nun 437. maddesinde veya başka bir hükümünde yer almamaktadır. Taşıma hukuku düzenlemeleri ispat sorunlarıyla yakından ilgili olduğundan¹⁰⁶, taşıma senedi düzenlenmişse, eşyanın teslim edildiği hâlinin, taşıma senedi üzerinde tespit edilmesinin mümkün kılınması, taşıma senedinin ispat fonksiyonunu vurgulamaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 888. maddesinin 5. fıkrasının lafzı eleştiriye açıktır. Anılan maddenin ilk cümlesinde; fiilî taşıyıcının eşyayı teslim alırken eşyanın bulunduğu durumu taşıma senedinde veya bir diğer belgede tespit ettirebileceği öngörülürken, eşyanın teslim anındaki durumunun tespit ettirilmemesi halinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 2. fıkrası hükmünün uygulanacağı düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 2. fıkrasında her iki tarafça imzalanmış olan taşıma senedinin, eşyanın dış görünüşü bakımından iyi durumda bulunduğu ve taşınan paketlerin sayısının, işaretleri ile numaralarının, taşıma senedinde yer alan kayıtlara uygun olduğuna karine teşkil edeceği öngörülmüştür. Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun 888. maddesinin 5. fıkrasının 1. cümlesinde, fiilî taşıyıcı aleyhine eşyanın iyi durumda teslim alındığına ilişkin karinenin uygulanması için, taşıma senedinin hem gönderen hem de taşıyıcı tarafından imzalanmış olması şartı aranmadığı gibi, söz konusu maddenin lafzı, taşıma senedi düzenlenmiş olmasa dahi, eşyanın fizikî durumuna ilişkin herhangi başka bir belgede de bir tespit yapılmadığında halde, eşyanın iyi durumda teslim alındığı yönündeki karinenin geçerli olacağı şeklinde anlaşılmaya müsaittir. Bunun yanı sıra Türk Ticaret Kanunu'nun 888. maddenin Hükümet Gerekçesi'nde¹⁰⁷, söz konusu hükmün kaynağının mehz Alman Ticaret Kanunu'nun 437. maddesi olduğu, ayrıca CMR'nin 34. maddesine bakılması gerektiği

¹⁰⁶ Seven, s. 31.

¹⁰⁷ TBMM Bülteni, Dönem 23, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı 96, s. 304.

belirtilmiştir. Söz konusu maddenin 4. ve 5. fıkralarının Hükümet Gerekçesi'nde¹⁰⁸ ise, söz konusu fıkraların da mehzaz Alman Ticaret Kanunu'nun 437. maddesi doğrultusunda düzenlendiği ifade edilmiştir. Ancak hemen yukarıda belirtildiği üzere, mehzaz Alman Ticaret Kanunu'nun fiilî taşıyıcı düzenleyen 437. maddesinde, eşyanın teslim alınması sırasında fiilî taşıyıcıya eşyanın durumuna ilişkin bir tespit yükü öngören bir düzenleme mevcut değildir. Aynı şekilde CMR'nin 34. maddesinde de bu yönde bir düzenleme yer almamaktadır.

Bununla birlikte, Türk Ticaret Kanunu'nun 888. maddesinin 5. fıkrasındaki atfın, sadece Kanun'un 858. maddenin 2. fıkrasında öngörülen karinenin sonucu bakımından geçerli olduğunu düşünüyoruz. Başka bir anlatımla bu hüküm; kendisine eşya teslim olunan fiilî taşıyıcının, eşyayı teslim aldığı andaki durumunu, eğer taşıma senedi düzenlenmişse taşıma senedinde, taşıma senedi düzenlenmemişse başka bir belgede tespit ettirmemişse, eşyanın kendisine iyi hâlde teslim edildiği yönündeki kanunî karinenin sonucunun ortaya çıkacağı şeklinde yorumlanmalıdır. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen karinenin, Türk Ticaret Kanunu'nun 888. maddenin 5. fıkrası bakımından uygulanabilmesi için her iki tarafça da imzalanmış bir taşıma senedinin mevcudiyetine ihtiyaç yoktur. Zira eşyanın teslim anında dış görünüş itibarıyla iyi durumda ve eksiksiz olduğu yönündeki fiilî taşıyıcı aleyhine öngörülmüş olan karine sonucu, taşıma senedi düzenlenmemiş olsa bile, eşyanın durumunu başka bir belgede tespit ettirmediği durumlarda dahi doğmaktadır. Bu nedenle taşıma senedinin düzenlenmiş olduğu durumlarda, Türk Ticaret Kanunu'nun 858. maddesinin 2. fıkrasındaki karinenin uygulanabilmesi için taşıma senedinin her iki tarafça imzalanmış olması şartını aramak çelişkili bir durum yaratır.

II. Gönderenin Haklarının veya Gönderilenin Ödeme Yükümlülüğünün Taşıma Senedinin İbrazına Bağlandığı Hâller

1. Gönderenin Talimat Hakkının Taşıma Senedinin İbrazına Bağlandığı Hâller

Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 1. fıkrası uyarınca gönderen, taşıyıcıya taşımanın yapılması için emir ve talimat verebileceği

¹⁰⁸ TBMM Bülteni, Dönem 23, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı 96, s. 305.

gibi, taşımanın durdurulması, eşyanın geri getirilmesi, başka bir varma veya teslim yerine götürülmesi ya da başka bir gönderilene teslim edilmesi şeklinde tasarruflarda da bulunabilir. Ancak söz konusu maddenin 4. fıkrasında, her iki tarafça imzalanmış bir taşıma senedi düzenlenmişse ve taşıma senedinde öngörülmüş olması şartıyla, gönderenin tasarruf hakkını, yalnızca taşıma senedinin kendisinde kalan nüshasını ibraz ederek tasarruf hakkını kullanabileceği öngörülmüştür.

Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 4. fıkrası uyarınca talimat hakkının¹⁰⁹, taşıma senedinin gönderende kalan nüshasının ibrazına bağlanabilmesi için iki koşulun gerçekleşmiş olması gerekir. Öncelikle düzenlenen taşıma senedi, hem gönderen hem de taşıyıcı tarafından imzalanmış olmalıdır. İkinci olarak, taşıma senedinde talimat hakkının senedin ibrazıyla kullanılacağı yazılmış olması gerekir. Talimat hakkının kullanılması taşıma senedi bağlanmışsa, ibraz edilmesi gereken nüsha, Türk Ticaret Kanunu'nun 856. maddesi uyarınca düzenlenmesi öngörülen üç nüshadan gönderende kalan nüshadır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 4. fıkrası hükmü, Alman Ticaret Kanunu'nun 418. maddesinin 4. fıkrasından aynen alınmıştır. Alman hukukunda, talimat hakkının taşıma senedi vasıtasıyla kullanıldığı durumlarda, bu senetler *Sperrpapier* olarak adlandırılmaktadır¹¹⁰.

Talimat hakkının taşıma senedi vasıtasıyla kullanılacağı durumlarda, gönderen taşıma senedi nüshasını elinden çıkarmışsa, talimat hakkını kullanamaz. Talimat hakkının taşıma senedine bağlandığı durumlarda, tek taraflı bir ibraz kaydından bahsedilmesi mümkün değildir. Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 4. fıkrasında yer alan ibraz kaydının çift taraflı bir ibraz kaydı olduğu, aynı maddenin 6. fıkrasından

¹⁰⁹ Taşıma hukukuna ilişkin kanun hükümleri bakımından "tasarruf hakkı" teriminin, eşya hukuku bağlamında eşyanın üzerindeki aynî hakta bir değişiklik yapılması şeklinde anlaşılması gerektiği, taşıma hukuku bakımından talimat kavramının, tasarruf hakkını da içeren bir üst kavram olduğu yönündeki görüş için bkz. Seven, *Gönderilen*, s. 111 vd.

¹¹⁰ Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], §418, N. 27; Koller, §418, N. 36; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], §418, N. 3; Wieske [Heidel/Schall], §418, N. 8-9, Paschke [Oetker], §418, N. 9. Ayrıca bu hususta bkz. yuk. B, IV, 3.

açıkça anlaşılmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 6. fıkrası uyarınca, tasarruf hakkının kullanılması taşıma senedinin ibrazı şartına bağlanmış, ve taşıyıcı herhangi bir talimatı, taşıma senedi ibraz edilmeden yerine getirmişse, bundan doğacak zararlar için hak sahiplerine karşı sorumludur ve taşıyıcının sorumluluğunu sınırlayan hükümler geçersizdir. Dolayısıyla talimat hakkının taşıma senedine bağlandığı durumlarda, söz konusu bağ kıymetli evrak düzeyinde gerçekleşir (TTK m. 645). Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 4. fıkrasında yer alan ve talimat hakkına ilişkin ibraz kaydını içeren gönderene ait taşıma senedi nüshası, "nama yazılı kıymetli evrak" (TTK m. 654 vd.) niteliğindedir¹¹¹. Bu taşıma senedi, gönderenin namuna yazılıdır.

Kıymetli evrak niteliğindeki taşıma senedi nüshasına bağlanan (mündemiç kılınan) hak, bir "alacak hakkı" niteliğindedir¹¹². Bu alacak hakkı, gönderenin taşıma sözleşmesinden doğan talimat hakkıdır¹¹³. Talimat hakkının taşıma senedine bağlandığı durumlarda, söz konusu taşıma senedi nama yazılı bir kıymetli evrak niteliğini kazandığından, söz konusu taşıma senedinin devri için, yazılı bir devir beyanına (TTK m. 647/2) ve taşıma senedini üzerindeki zilyetliğin devrine (TTK m. 647/1) ihtiyaç vardır.

Kıymetli evrakın sınırlı sayıda olmadığı yönündeki doktrindeki baskın görüş kabul edilirse, talimat hakkının taşıma senedine bağlandığı durumlarda, söz konusu taşıma senedinin nama yazılı kıymetli evrak niteliğini kazanması için, Kanun'da ayrıca bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç yoktur. Zira taşıma sözleşmesinden doğan hakların, Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesindeki tanıma uygun şekilde taşıma senedine bağlandığı durumlarda da söz konusu taşıma senedi, bu haklar bakımından

¹¹¹ Seven, *Gönderilen*, s. 119; Kendigelen/Kırca, s. 20. Alman hukukunda aynı yöndeki görüş için bkz. Koller, §418, N. 36.

¹¹² Seven, *Gönderilen*, s. 120.

¹¹³ Seven, Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 4. ve 6. fıkralarında talimatın yanında tasarruf hakkından da söz edilse de, bütün bu hakların talimat hakkı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini, "tasarruf hakkı" ifadesinin, söz konusu nüshanın aynı bir hakkı içerdiği şeklinde yorumlanamayacağını belirtmiştir (Seven, *Gönderilen*, s. 120).

nama yazılı kıymetli evrak niteliğini kazanır¹¹⁴. Ancak doktrindeki azınlık görüşe¹¹⁵ paralel olarak kıymetli evrakın sınırlı sayıda olduğu kabul edilirse, taşıma sözleşmesinden doğan diğer hakların taşıma senedine bağlanması ve söz konusu taşıma senedinin nama yazılı kıymetli evrak niteliğini kazanması mümkün olmaz. Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 4. ve 6. fıkraları doğrultusunda, talimat hakkının taşıma senedine bağlanabileceği ve talimat hakkı bakımından söz konusu taşıma senedinin, Alman hukukunda olduğu gibi kıymetli evraka benzer bir etkiye sahip etkiye sahip olacağını kabulü zorunlu hâle gelir.

Talimat hakkının taşıma senedine bağlandığı durumlarda da, taşıma senedi nama yazılı kıymetli evrak niteliğini haiz olsa da taşıma sözleşmesine bağlıdır. Türk Ticaret Kanunu'nun 868. maddesinin 2. fıkrasında, eşyanın teslim yerine ulaşmasıyla gönderenin emir ve talimat verme yetkisi ve tasarrufta bulunma hakkının sona ereceği ve bu andan itibaren söz konusu yetki ve hakların gönderilene geçeceği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla eşyanın teslim yerine ulaşmasıyla gönderenin talimat hakkı sona erdiğinden, taşıyıcının taşıma senedi kendisine ibraz edilse bile gönderenin verdiği talimat dışında başka bir talimatı yerine getirmemesi gerekir. Talimat hakkının taşıma senedine bağlanmış olması, gönderenin talimat hakkının sınırlandırılmasına sebep olmayacağı gibi gönderenin talimat hakkı üzerinde kurucu bir etkiye de sahip değildir¹¹⁶.

¹¹⁴ Seven, *Gönderilen*, s. 121-122. Hava yük senedi bakımından aynı yöndeki görüş için bkz. İsmail Kırca, "Havayolu ile Yapılan Eşya Taşımaları Dolayısıyla Düzenlenen Hava Yük Senedinin Hukuki Niteliği ve İspat Fonksiyonu", *BATİDER*, C. 15, S. 3, Y. 1990, s. 95-96.

¹¹⁵ Oğuz İmregün, *Kara Ticareti Hukuku Dersleri*, 13. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2005, s. 526; Çamoğlu, s. 7; Şaban Kayıhan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 6. Bası, SeçkinYayıncılık, Ankara 2019, s. 46. *Poroy/Tekinalp*, 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlük dönemine isabet eden tüm basılarda kıymetli evrakta sınırlı sayı ilkesini kabul ettiklerini ancak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda 831. madde gibi bir maddeye yer verilmesinden ötürü bu görüşlerinden döndüklerini belirtmişlerdir (Reha Poroy/Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 23. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019, s. 49).

¹¹⁶ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Seven, *Gönderilen*, s. 122-123.

2. Gönderilenin Ödemesi Gereken Taşıma Ücreti Bakımından Taşıma Senedinin İbrazı

Türk Ticaret Kanunu'nun 871. maddesinin 2. maddesinde gönderilenin, taşıyıcıdan eşyanın kendisine teslim edilmesini talep ettiği durumlarda taşıma ücretini, taşıma ücretinin bir bölümü ödenmişse, kalan bölümünü taşıma senedinde gösterilen tutarla sınırlı olmak üzere ödemekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır. Aynı fıkranın 2. cümlesinde ise, taşıma senedinin düzenlenmediği, gönderilene ibraz edilmediği veya taşıma senedinden ödenmesi gereken tutarın anlaşılamadığı durumlarda, makûl olması şartıyla gönderilenin, taşıyıcı ile gönderen arasında kararlaştırılan taşıma ücretini ödemek zorunda olduğu öngörülmüştür. Bu hüküm, mehz Alman Ticaret Kanunu'nun 421. maddesinin 2. fıkrasından alınmıştır. Bununla birlikte Alman Ticaret Kanunu'nun 421. maddesinin 2. fıkrasında taşıma ücretinin, taşıma senedinden "anlaşılmasından" değil, taşıma senedinde taşıma ücretinin "belirlenmemiş olmasından" (*ergibt sich aus dem Frachtbrief nicht die Höhe der zu zahlenden Fracht*) bahsedilmiştir.

Taşıma senedi düzenlenmişse, taşıma senedine dayanarak gönderilenden bu ücretin talep edilebilmesi için taşıma ücretinin rakamsal olarak ifade edilmiş olması gerekmez. Başka bir ifadeyle, taşıma ücretinin Türk Ticaret Kanunu'nun 870. maddesinin 4. fıkrasında öngörüldüğü gibi taşınan eşyanın miktarı üzerinden hesaplanması konusunda anlaşılmissa, taşıma ücretinin hesaplanması için gerekli bilgilerin taşıma senedinde yer alması da, taşıyıcının hesaplanacak ücreti talep hakkı bakımından yeterli görülmektedir¹¹⁷. Gönderilenin eşyanın teslimi karşılığında taşıma senedinde gösterilen taşıma bedelini ödemesi için, taşıma senedinin her iki tarafça imzalanmış olması koşulu aranmamıştır¹¹⁸. Alman hukukunda doktrindeki bir görüşe göre, taşıyıcının taşıma senedinde gösterilen taşıma ücretini talep edebilmesi için, taşıma senedinin en azından

¹¹⁷ Schlüter [Heymann], § 421, N. 10; Claus-Wilhelm Canaris/Mathias Habersack/Carsten Schäfer, Staub - Handelsgesetzbuch Bd. XII Teilbd. II, 5. Aufl., De Gruyter, Berlin/Boston 2013, § 421, N. 31; Koller, § 421, N. 28; Reuschle [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 421, N. 31.

¹¹⁸ Thume [MüKo HGB], § 421, N. 41.

gönderenin imzasını içermesi gerekir¹¹⁹. Aksi hâlde gönderilenin, taşıyıcı ile gönderenin taşıma ücreti konusunda gerçekten taşıma senedinde yazılı olan miktar üzerinden anlaşıklarını kesin olarak bilmesi veya tespit etmesi mümkün olmaz.

Türk hukuku bakımından taşıyıcının, sadece kendi imzasını taşıyan bir taşıma senedine dayanarak, bu taşıma senedinde gösterilen taşıma ücretini talep etmesi mümkün değildir. Zira taşıma senedinin kararlaştırılan taşıma ücreti bakımından taşıyıcı lehine Hukuk Muhakemeleri Kanunu anlamında “senet” olarak nitelendirilebilmesi için, taşıyıcı aleyhine sonuç doğuran bir irade beyanı içermesi gerekir. Taşıma ücreti bakımından sadece taşıyıcının imzasını içeren taşıma senedi, taşıyıcının aleyhine değil, lehine bir beyan içerdiğinden, Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca senet olarak değerlendirilemez. Taşıma senedi, sadece taşıyıcı tarafından imzalanmışsa, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 200. maddesinde öngörülen parasal sınırın üzerindeki taşıma ücretini talep eden taşıyıcının, söz konusu taşıma ücretine ilişkin gönderenle yaptığı anlaşmayı yazılı senetle ispat etmek zorundadır¹²⁰.

Yük senedinin Türk hukukunda kıymetli evrak olarak düzenlenmemiş olması, gönderilenin eşyanın talebi karşılığında taşıma ücretini ödeme borcu bakımından da bazı sorunlara yok açmaktadır. Alman hukukunda taşıyıcıya ödenmesi gereken ücret, yük senedine yazılabilir. Yük senedi kıymetli evrak niteliğini haiz olduğundan, yük senedinin yetkili hamili, sadece yük senedinin ibrazı karşılığında eşyayı teslim

¹¹⁹ Koller, § 421, N. 28; Schmidt [Staub Hgb], § 421, N. 31.

¹²⁰ Kanaatimizce taşıma senedinin düzenlenmiş olduğu hâllerde, Türk Ticaret Kanunu’nun 871. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesi doğrultusunda taşıma senedinde yazılı olan taşıma ücretinin makul olup olmadığının denetlenmesi ve bu denetim sonucunda makul olmadığı sonucuna varılırsa, makul bir taşıma ücretinin ödenmesi karşılığında eşyanın teslimine karar verilmesi söz konusu olmaz. Zira Türk Ticaret Kanunu’nun 871. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesindeki hâller, taşıma senedinin düzenlenmemiş olması, taşıma senedinin ibraz edilmemesi ve taşıma senedinden ödenmesi gereken tutarın anlaşılmadığı hâllerle sınırlıdır. Taşıma senedinde taşıma ücretine ilişkin açık bir kayıt yer alıyorsa, bunun ispat kuralları çerçevesinde değerlendirilmesi daha isabetli olur.

alabileceğinden, yük senedinde yazılı bedeli de ödemekle yükümlü olur. Dolayısıyla yük senedinin taşıyıcı tarafından düzenlenmesi ve taşıyıcının imzasını içermesi, ispat hukuku bakımından taşıyıcı aleyhine bir durum yaratmaz. Alman Ticaret Kanunu'nun 445. maddesinde, yük senedi düzenlenmişse, gönderilenin eşyanın teslimini talep etmesi durumunda, taşıma ücretinin ödenmesine ilişkin Alman Ticaret Kanunu'nun 421. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının kıyasen uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle yük senedinin yetkili hamili, eşyanın teslimini talep ettiğinde, yük senedinde gösterilen veya yük senedinde taşıma ücreti gösterilmemişse makûl bir taşıma ücretini ödemek zorundadır. Bu nedenle Alman Ticaret Kanunu'nun 421. maddesinde yük senedine (*Ladeschein*) ilişkin ayrıca bir düzenleme yapılmasına da ihtiyaç duyulmamıştır.

Türk hukukunda ise taşıma senedi yerine yük senedi düzenlenmişse, bu belge tek nüsha şeklinde düzenlenip gönderene verilir. Yük senedi eşyanın teslim edilmesini talep etme hakkını içeren kıymetli bir evrak niteliğinde olmadığından, bu senedin eşyanın teslimi için gönderilen tarafından taşıyıcıya ibrazı söz konusu olamaz. Hatta gönderenin, yük senedini gönderilene vermek gibi bir yükümlülüğü de olmadığından, gönderilen somut taşıma bakımından yük senedi düzenlendiğini dahi bilmiyor olabilir. Herhangi bir şekilde yük senedi taşıyıcıda olsa da, bir ispat aracı olarak yük senedi sadece taşıyıcının imzasını içerdiğinden, taşıyıcının sadece kendi imzasını içeren taşıma senedinde olduğu gibi yük senedine dayanarak bu senette yazılı taşıma ücretini gönderilenden talep etmesi hemen yukarıda sadece taşıyıcı tarafından imzalanan taşıma senedinin senet niteliğine ilişkin yaptığımız değerlendirmelere paralel olarak medenî usûl hukukumuz bakımından mümkün değildir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 870. maddesinin 2. fıkrasına göre taşıma ücretinin hesaplanabilmesi için gerekli olan miktar bilgisinin yük senedine yazılmış olması durumunda da, taşıyıcı ispat hukuku bakımından hemen yukarıda anılan aynı ispat sorunlarını yaşayacaktır. Alman hukukunda yük senedi kıymetli evrak niteliğini haiz olduğundan, eşyanın teslimi için her halükârda yük senedinin kendisine ibraz edilmesi gerekir ve yük senedinde yer alan eşya miktarı bakımından ispat gücü ayrıca düzenlendiğinden, taşıyıcı taşınan eşyanın miktarına göre yapılacak ücret hesaplaması bakımından eşya miktarını ispat etme noktasında benzer sorunlarla karşılaşmaz.

III. Taşıyıcının Hapis Hakkı Bakımından Taşıma Senedi

Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrası uyarınca taşıyıcının, eşyayı zilyesinde bulundurduğu veya eşya üzerinde konişmento ve taşıma senedi aracılığıyla tasarruf hakkına sahip olduğu sürece hapis hakkı vardır. Alman Ticaret Kanunu'nun 440. maddesinin 2. fıkrasında taşıyıcının, eşya zilyetliğinde olduğu sürece ve özellikle eşya üzerinde konişmento, yük senedi (*Ladeschein*) veya makbuz senedi (*Lagerschein*) aracılığıyla tasarrufta bulunabildiği sürece "rehin hakkına" (*Pfandrecht*) sahip olduğu düzenlenmiştir.

Gerek Türk hukukunda gerekse Alman hukukunda taşıyıcının taşıma sözleşmesinden doğan alacaklarının teminat altına alınması, taşıyıcının haklı menfaatinin gözetilmesi bakımından bir ihtiyaçtır. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinde kullanılan terminoloji, mehaz hüküm olan Alman Ticaret Kanunu'nun 440. maddesinden farklıdır. Alman Ticaret Kanunu, taşıyıcı lehine bir rehin hakkı (*Pfandrecht*) öngörmüşken, kanunumuzda taşıyıcı lehine bir hapis hakkı düzenlenmiştir. Bunun nedeni Alman hukukunda hapis hakkının alacaklıya, borçlunun taşınır bir eşyayı iadedden kaçınma imkânı veren bir def'i olarak düzenlenmiş olmasıdır¹²¹. Taşıyıcıya, alacağına kavuşabilmesi için taşıdığı eşyayı para çevirme imkânı sağlanması, Alman hukukunda ancak taşıyıcıya taşınan eşya üzerinde bir rehin hakkı tanınmasıyla mümkündür. Oysa Türk hukukunda hapis hakkı, Türk Medenî Kanunu'nun¹²² 950. maddesinden hareketle doktrinde kanunî şartlarının gerçekleşmesi durumunda alacaklıya, zilyedi bulunduğu borçluya ait taşınırı veya kıymetli evrakı geri vermeyerek alacağının teminatı olarak alıkoyma ve paraya çevirme yetkisi veren aynı bir hak olarak tanımlanmaktadır¹²³.

¹²¹ Can, *Taşıma Hukuku*, s. 71.

¹²² RG, 08.12.2001, S. 24607.

¹²³ Zahit İmre, "Hapis Hakkı Üzerine Bir Tetkik", *İÜHFM*, C. 18, S. 3-4, Y. 1952, s. 744; Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku*, 22. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2020, s. 1187; Halûk Nami Nomer/Mehmet Serkan Ergüne, *Eşya Hukuku*, 8. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 432; Jale Akipek/Turgut Akıntürk/Derya Ateş, *Eşya Hukuku*, Beta Yayınevi İstanbul 2018; s. 857-858; Bilgehan Çetiner, *Hapis Hakkı*, Filiz Kitapevi, İstanbul 2010, s. 26.

Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesi, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olan taşıma senedinin hukukî niteliğine aykırı olduğu gibi, söz konusu hükmün mehazi niteliğinde olan Alman Ticaret Kanunu'nun 440. maddesinin 2. fıkrasından da farklıdır. Alman Ticaret Kanunu'nun 440. maddesinin 2. fıkrasında taşıyıcının rehin hakkının, eşyanın zilyetliğinin ve özellikle konişmento, yük senedi (*Ladeschein*) veya makbuz senedi (*Lagerschein*) vasıtasıyla yük üzerinde tasarrufta bulunabileceği sürece devam edeceği öngörülmüştür. Yukarıda belirtildiği üzere, mehaz Alman hukukunda yük senedinin, deniz ticareti hukukundaki konişmentonun karada eşya taşıma hukukundaki karşılığı olduğu ve taşıma senedinden (*Frachtbrief*) farklı olarak kıymetli evrak niteliğinde olması nedeniyle eşyayı temsil ettiği ve dolayısıyla yük senedi aracılığıyla taşınan eşya üzerinde de tasarrufta bulunulabileceği kabul edilmektedir¹²⁴. Mehaz Alman hukukunda, makbuz senetleri (*Lagerschein*) de kıymetli evrak niteliğini haizdir¹²⁵. Ayrıca Alman Ticaret Kanunu'nun 363. maddesinin 2. fıkrasında, nama yazılı konişmentoların, yük senetlerinin, makbuz senetlerinin ve taşıma sigortası poliçelerinin emre yazılı olarak düzenlenmeleri durumunda ciroyla devredilebileceği açıkça düzenlenmiştir. Bu bakımdan mehaz Alman hukukunda taşıyıcının eşya üzerindeki zilyetliği sona erse bile taşıyıcının eşya üzerindeki rehin hakkının devam etmesine imkân sağlayan senetlerin tamamı, eşyayı temsil eden ve kıymetli evrak niteliğinde senetlerdir.

Alman Medenî Kanunu'nun kanundan doğan rehin haklarına, sözleşmesel rehin haklarına ilişkin hükümlerin uygulanacağını öngören 1257. maddesinin atfıyla uygulanan Alman Medenî Kanunu'nun 1205. maddesi uyarınca, borçlunun rehin konusu eşyayı rehin alacaklısına teslim etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Alman hukukunda kural olarak rehin hakkının kurulabilmesi için, rehin hakkına konu taşınır eşyanın zilyetliğinin rehin alacaklısına devri gerektiğinden, eşyanın zilyetliğinin fiilen devri gerçekleştirilemiyorsa, en azından eşyayı temsil eden ve eşya üzerinde doğrudan tasarruf etme yetkisi sağlayan kıymetli evrakın

¹²⁴ Bu hususta bkz. yuk. C, II, 1.

¹²⁵ Hesse [MüKo HGB], § 475c, N. 3; Heublein [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], §475c, N. 1; Paschke [Oetker], § 475c, N. 1.

zilyetliğinin rehin alacaklısında olması gereklidir¹²⁶. Bu nedenle taşıyıcının rehin hakkının düzenleyen Alman Ticaret Kanunu'nun 440. maddesinin 2. fıkrasında rehin hakkının varlığı ve devamı için eşya üzerinde tasarruf yetkisi veren kıymetli evrak niteliğindeki konişmentonun, yük senedinin (*Ladeschein*)¹²⁷ ve makbuz senedinin taşıyıcının zilyetliğinde olması yeterli görülmüştür.

¹²⁶ Reinhard Gaier/Christian Baldus/Bettina Brückner/Harm Peter Westermann, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 8. Aufl., C. H. Beck, München 2020, §1205, N. 10 ve 14; Gerhard Ring/Herbert Grziwotz/Alfred Keukenschrijver, *Nomos Kommentar BGB – Sachenrecht Bd. 3*, 4. Aufl., Nomos Verlag, Baden-Baden 2016, § 1205, N. 26 ve 29.

¹²⁷ Alman Ticaret Kanunu'nun 443. maddesi uyarınca yük senedi, taşıyıcı tarafından düzenlenerek imzalanır. Dolayısıyla taşıyıcı tarafından gönderene verilmek üzere düzenlenen bir senedin, hapis hakkının devam etmesi bakımından taşıyıcının zilyetliğinde olması şartının aranması kendi içerisinde çelişkili görünmektedir. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, eşya taşımaları uygulamada genellikle tek bir taşıyıcı tarafından gerçekleştirilmez. Eşyanın gönderenden teslim alındıktan sonra gönderilene teslim edilinceye kadar birden fazla taşıyıcı tarafından taşıma güzergâhının sadece belirli bir kısmında taşınması mümkün ve olağandır. Taşıyıcı, gönderenle bir taşıma sözleşmesi kurduktan sonra, eşyanın taşınmasını bizzat gerçekleştirmek zorunda değildir. Eşyanın taşınması için alt taşıma sözleşmeleri yapabilir. Alt taşıma sözleşmesinde asıl taşıyıcı, gönderen sıfatını haizdir. Dolayısıyla asıl taşıyıcı, alt taşıma sözleşmesi doğrultusunda eşyayı alt taşıyıcıya teslim ettiğinde, eşyanın zilyetliği de alt taşıyıcıya geçer ve asıl taşıyıcı eşya üzerindeki zilyetliğini kaybeder. Ancak asıl taşıyıcı, alt taşıyıcıdan bir yük senedi düzenlenmesini talep ederek, eşyayı temsil eden bir kıymetli evrak niteliğini haiz olan yük senedi üzerindeki zilyetliği vasıtasıyla gönderene karşı sahip olduğu hapis hakkını koruyabilir. Bu bağlamda Alman Ticaret Kanunu'nun 440. maddesinin 2. fıkrası ile Alman Ticaret Kanunu'nun 441. maddesinin 1. fıkrasının (TTK m. 892/1) uygulama alanı birbirinden ayrı tutulmalıdır. Alman hukukunda doktrinde, Alman Ticaret Kanunu'nun 441. maddesinin öneminin ve uygulama alanının oldukça dar olduğu kabul edilmektedir (Koller, § 441, N. 1; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 441, N. 1; Merkt [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth/Baumbach], § 441, N. 1; Schmidt [MüKo HGB], § 441, N. 1; Fremuth/Thume, § 442, N. 1). Alman Ticaret Kanunu'nun 441. maddesinin 1. fıkrasıyla, birden çok taşıyıcının bir arada gerçekleştirdiği bir taşımada, bir önceki taşıyıcının eşyayı taşıma zincirindeki bir sonraki

Hapis hakkı bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesi, Türk Medenî Kanunu'nun 950. ilâ 953. maddelerine atıfta bulunmaktadır. Türk Medenî Kanunu'nun 950. maddesinin 1. fıkrası uyarınca alacaklının, borç ödeninceye kadar borçluya ait olan ve borçlunun rızasıyla alacaklının zilyetliğinde bulunan taşınır eşya veya kıymetli evrak üzerinde¹²⁸ hapis hakkı olduğu öngörülmüştür. Hapis hakkının konusu, sadece parayla ölçülebilir bir değer ifade eden taşınırlar ve kıymetli evrakla sınırlıdır¹²⁹.

Türk Medenî Kanunu'nun 950. maddesinin 1. fıkrasında, hapis hakkının sadece borçlunun rızasıyla alacaklının zilyetliğinde bulunan taşınır eşya veya kıymetli evrak üzerinde söz konusu olabileceği öngörülmüştür. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrasında, taşıyıcının eşyayı zilyetliğinde bulundurduğu veya eşya

taşıyıcıya devretmeden önce gerçekleştirdiği taşıma kısmından doğan alacaklarını bir sonraki taşıyıcıdan talep edebileceği durumlarda, taşıma için talep edilecek alacağın taşıma zincirinin en son halkasını oluşturan taşıyıcı tarafından gönderilenden tahsil edilerek, taşıma zincirinde kendisinden önce gelen taşıyıcılara, paylarına düşen oranda ödemeyi yaparak taşımanın taşıyıcılar arasında yapılacak ödeme işlemleriyle yavaşlatılmasının önlenmesi ve bu süre içerisinde eşyanın zilyetliğini kaybeden önceki taşıyıcıların, eşya üzerindeki hapis haklarını korumaları amaçlanmıştır (Koller, § 441, N. 1; Schaffert [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn], § 441, N. 1; Schmidt [MüKo HGB], § 441, N. 1).

¹²⁸ Alacaklı, borç ödenmediğinde hapis hakkı konusu eşyayı veya kıymetli evrakı paraya çevirerek, satış bedelinden alacağını tahsil edebilmelidir (Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, s. 1188; Akipek/Akıntürk/Ateş, s. 858; Mehmet Ayan, *Eşya Hukuku III – Sınırlı Aynı Haklar*, 9. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 355; Aydın Aybay/Hüseyin Hatemi, *Eşya Hukuku*, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, s. 301; Şeref Ertaş, *Eşya Hukuku*, 14. Bası, Barış Yayınevi, İzmir 2018, s. 613; Turhan Esener/Kudret Güven, *Eşya Hukuku*, 7. Bası, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 610; Nomer/Ergüne, s. 433)

¹²⁹ Diploma, fotoğraf, nüfus cüzdanı ve pasaport gibi parayla ölçülebilir bir değerden yoksun taşınırlar üzerinde hapis hakkı kullanılması mümkün değildir (Akipek/Akıntürk/Ateş, S. 858; Nomer/Ergüne, s. 433; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, s. 1188). *Eser/Güven*, bu tip eşyalara el konulmasının eksik hapis hakkı olarak adlandırılacağını ve bu durumda paraya çevirme yetkisi olmaksızın el koyma hakkından söz edileceğini belirtmiştir (Esener/Güven, s. 610).

üzerinde konişmento ve¹³⁰ taşıma senedi aracılığı ile tasarruf hakkına sahip olduğu sürece, hapis hakkına sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrası, eşya üzerindeki zilyetlik bakımından Türk Medenî Kanunu'nun 950. maddesinin 1. fıkrasını tamamlamaktadır. Söz konusu düzenlemeyle taşıyıcıya, eşya fiilen hâkimiyet alanında bulunmasa da eşyayı temsil eden senetlerin zilyetliğinde olması şartıyla, eşya üzerindeki hapis hakkını devam ettirme imkânı sağlanmaya çalışılmıştır. Eşyanın bir ardiye sözleşmesi kapsamında depolandığı veya bir alt taşıma sözleşmesi kapsamında alt taşıyıcıya teslim edildiği durumlarda, taşıyıcının eşya üzerindeki zilyetliği sona erer ve ardiyeci veya alt taşıyıcı eşyaya zilyet olur. Bu gibi durumlarda, taşıyıcının eşya üzerindeki fiilî hâkimiyetinin son bulması nedeniyle hapis hakkının da sona ermemesi için, eşyayı temsil eden senetlerin taşıyıcının zilyetliğinde bulunduğu sürece taşıyıcının hapis hakkının da devam edeceğinin kabulü, taşıyıcının korunması bakımından isabetlidir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere¹³¹, Türk hukukunda taşıma senedi, kıymetli evrak niteliğini haiz değildir ve eşyayı temsil etmez. Bu nedenle doktrinde, taşıyıcının taşıma senedi zilyetliğinde olduğu sürece eşya üzerindeki fiilî hâkimiyeti sona ermiş olsa da hapis hakkının devam edip etmediği hususunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Doktrindeki bir görüşe göre, taşıma senedinin kıymetli evrak niteliğini haiz olmamasının taşıyıcının taşınan eşya üzerindeki hapis hakkı bakımından bir önemi yoktur¹³². Bu görüşe göre, taşıma senedinin hapis hakkının kullanılmasına dair etkisi kıymetli evrak olmasından değil, ibraz ve ispat hususlarındaki niteliğiyle bağlantılıdır. Zira taşıma senedini elinde bulunduran kişi, üçüncü kişideki taşıma konusu eşyayı bulunduğu yerden teslim alma hakkına sahiptir¹³³. Bu görüşü savunan yazarlar, taşıma senedinin düzenlenmiş olduğu durumlarda, taşıyıcının taşıma senedinin kendisinde kalan nüshası haricinde, yüke eşlik eden diğer nüshası da taşıyıcıda kalmaya devam ettiği sürece hapis hakkının ileri sürülebileceğini ifade etmiştir.

¹³⁰ Söz konusu hükümdeki “ve” ibaresi “veya” şeklinde anlaşılmalıdır.

¹³¹ Bu hususta bkz. yuk. C, III, 3.

¹³² Adıgüzel, s. 247-248.

¹³³ Aynı yönde bkz. Kula, s. 63.

Doktrindeki diğer bir görüşe göre ise, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda bir ispat aracı olarak düzenlendiğinden ve kıymetli evrak niteliğini haiz olmadığından, taşıma senedi vasıtasıyla eşya üzerinde zilyet olunması mümkün değildir¹³⁴. Dolayısıyla taşıyıcı taşıma senedi kendisinde kalsa bile, eşya üzerindeki zilyetliğinin sona ermesiyle taşıyıcının eşya üzerindeki hapis hakkı da sona erer. Başka bir ifadeyle, eşya üzerindeki zilyetliği sona eren taşıyıcının hapis hakkının, taşıma senedi üzerindeki zilyetliği devam ettiği sürece devam edeceğinden bahsedilemez.

Kanaatimizce ikinci görüşe öncelik vermek gerekir. Yukarıda da belirtildiği üzere¹³⁵ taşıma senedi, konişmento gibi eşyayı teslim eden bir senet değildir. Konişmentonun eşyayı temsil işlevi, Türk Ticaret Kanunu'nun 1234. maddesinde Türk Medenî Kanunu'nun 957. ve 980. maddelerine de atıf yapılmak suretiyle açıkça vurgulanmıştır. Konişmento, hamiline eşya üzerinde vasıtasız zilyetlik sağlar ("konişmentonun aynı hükmü")¹³⁶. Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrasında eşyayı temsil eden senetler vasıtasıyla zilyet olunması durumunda eşya üzerindeki hapis hakkının da devam edeceğinin düzenlenmesi, Türk Medenî Kanunu'nun 950. maddesini tamamlamaktadır. Fakat bu husus, taşıma senedi bakımından eşya hukukuna ilişkin zilyetlik kurallarına aykırı bir istisna getirildiği şekilde yorumlanamaz. Zira Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrasında taşıma senedinin yanı sıra konişmentoya yer verilmiş olması, aslında hapis hakkının, sadece eşyayı temsil eden kıymetli evraka zilyet olunması suretiyle devam ettirilebileceğini vurgulamaktadır.

¹³⁴ Can, *Taşıma Hukuku*, s. 73.

¹³⁵ Bu hususta bkz. yuk. B, III.

¹³⁶ Bülent Sözer, *Deniz Ticaret Hukuku I*, 6. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2022, s. 460; Emine Yazıcıoğlu, Kender - Çetingil *Deniz Ticareti Hukuku*, 17. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2022, s. 382; Deniz İnci Kaner, *Deniz Ticareti Hukuku I-II*, 4. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2021, s. 353; Tayfun Ercan, *Türk Hukukunda Konişmentonun Rolü ve İşlevi*, Legal Kitapevi, İstanbul 2020, s. 7; Cansu Aytaş, *Konişmentonun Rolü ve İşlevi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü), İstanbul 2018, s. 59; Feyza Çalık, *Konişmento*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Antalya 2018, s. 24.

Taşıyıcının eşya üzerindeki hapis hakkı, taşıma sözleşmesinden doğan alacakları bakımından önemli bir teminat teşkil etmektedir. Hapis hakkının, eşya taşıyıcının zilyetliğinden çıksa da devam edebilmesi için, Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrasının mehz Alman Ticaret Kanunu'nun 440. maddesinin 2. fıkrası da gözetilerek amaca uygun yorumlanması gerektiği kanaatindeyiz. Konişmentonun aynı hükmü, Türk Ticaret Kanunu'nun 1234. maddesinde özel olarak düzenlenmiş olsa da Türk Medenî Kanunu'nun 980. maddesinde, bir taşıyıcıya veya umumî mağazaya bırakılmış emtiayı temsil eden kıymetli evrakın¹³⁷ tesliminin, emtianın teslimi gibi sonuç doğuracağı öngörülmüştür. Başka bir anlatımla, konişmento dışında da emtiayı temsil eden senet düzenlendiği durumda, söz konusu senedin alacaklıya teslimiyle senet hamili eşya üzerindeki zilyetliği kazanır. Bu kapsamda taşıyıcının, ibrazı karşılığında eşyanın fiilî zilyedinden eşyayı teslim edilmesini talep etme hakkını içeren kıymetli evrak niteliğini haiz (TTK m. 645) bir senede sahip olduğu sürece taşıma sözleşmesinden doğan alacakları için eşya üzerindeki hapis hakkının devam ettiğinin kabulü gerekir.

Taşıyıcı, eşyayı bir alt taşıma sözleşmesi kapsamında alt taşıyıcıya teslim etmişse, alt taşıyıcı tarafından düzenlenecek yük senedinde, bu senedin ibrazı karşılığında eşyayı teslim etmeyi taahhüt ettiğine ilişkin beyana yer verilmesi durumunda, asıl taşıyıcının eşya üzerindeki zilyetliği sona ermiş olsa da eşya üzerindeki hapis hakkı devam eder. Benzer şekilde taşıma senedi düzenlenmişse, alt taşıyıcı tarafından asıl taşıyıcıda kalacak taşıma senedi nüshasında, eşyanın sadece söz konusu nüshasının ibrazı karşılığında teslim edileceği taahhüdünde bulunması durumunda da eşyanın teslim hakkını içeren ve taşıma senedine sıkı sıkıya bağlanmış bir alacak hakkı söz konusu olacağından, söz konusu taşıma senedi

¹³⁷ "Emtiayı temsil eden senet" ve "emtia senedi" birbirlerinden farklı kavramlardır. "Emtia senedi" ile makbuz ile varant kastedilmektedir ve bu senetlerin içerdiği hak üzerinde tasarruf edilmesi, anılan senetler için Kanun'da öngörülen biçimde olur (Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 22; Poroy/Tekinalp, s. 417 vd.). "Emtiayı temsil eden senet" ise aynı bir hak içermemekle birlikte, devri eşya hukuku bakımından eşyanın zilyetliğinin geçirilmesi bakımından sonuç doğurur (Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s. 22-23; Poroy/Tekinalp, s. 407-408; Kendigelen/Kırca, s. 21).

nüşhası asıl taşıyıcının zilyetliğinde bulunduğu sürece, taşıyıcının taşıma sözleşmesinden kaynaklı alacakları için eşya üzerindeki hapis hakkı sona ermez.

De lege feranda Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrasının, taşıyıcının eşyayı temsil eden kıymetli evrak niteliğini haiz bir senet vasıtasıyla eşyaya zilyet olduğu sürece hapis hakkını da muhafaza edeceği şeklinde yeniden formüle edilmesi, hukukî güvenlik ilkesi doğrultusunda uygulamada ortaya çıkabilecek sorunların engellenmesi açısından isabetli olur.

Sonuç

Taşıma senedi, Türk Ticaret Kanunu'nun 856. ve 857. maddelerinde mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı şekilde düzenlenmiştir. Taşıma senedi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda kıymetli evrak olmaktan çıkarılmış ve bir ispat senedi olarak kabul edilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'ndaki taşıma senedine ilişkin düzenlemeler, mehz Alman Ticaret Kanunu'nun taşıma senedine ilişkin hükümlerine paraleldir. Bununla birlikte Alman hukukunda taşıma senedinin yanı sıra Alman Ticaret Kanunu'nun 443. ilâ 448. maddelerinde yük senedine (*Ladeschein*) ilişkin hükümler düzenlemiş olup, bu hükümler Türk Ticaret Kanunu'na alınmamıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinde yer alan yük senedi ile mehz Alman Ticaret Kanunu'nun anılan hükümlerinde düzenlenen yük senedi birbirinden farklı kavramları ifade eder. Alman Ticaret Kanunu'nda yük senedi (*Ladeschein*), kıymetli evrak niteliğini haizdir ve kanunen nama, emre veya hamiline yazılı şekilde düzenlenebileceği açıkça hükme bağlanmıştır. Ayrıca taşıma sözleşmesinden doğan hakların yük senedine bağlandığı durumlarda, yük senedinde yer alan kayıtların karine ve varsayım (faraziye) işlevi, yük senedi hamiline karşı ileri sürülebilecek def'iler ve emir ve talimat hakkının yük senedine bağlandığı hâllerde bu hakkın kullanılması gibi hususlar özel olarak düzenlenmiştir. Oysa Türk Ticaret Kanunu'nun 859. maddesinde yer alan yük senedi, mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun "ilmühaber" kenar başlıklı 770. maddesinden, anılan hükmün dili sadeleştirilerek Kanun'a alınmıştır. Türk hukukunda yük senedi, kıymetli evrak niteliğini haiz değildir.

Taşıma senedine ilişkin hükümlerin ve Alman Ticaret Kanunu'nda taşıma senedi ile yük senedine atıfta bulunan karayoluyla eşya taşınmasına ilişkin diğer hükümlerin çoğunun Türk Ticaret Kanunu'na alınmış olması ve fakat yük senedine ilişkin Alman Ticaret Kanunu hükümlerinin Türk Ticaret Kanunu içerisinde yer almaması, uygulamada karayoluyla yapılan taşımalar bakımından, eşya taşıma hâlindeyken eşyayı temsil eden ve eşya üzerinde tasarrufta bulunulmasına imkân sağlayan konişmento benzeri bir kıymetli evrakın eksikliğine neden olmuştur. Ayrıca kendi içerisinde bütün bir sistem teşkil eden Alman Ticaret Kanunu'nun eşya taşınmasına ilişkin hükümlerinden yük senedine ilişkin olanlarının alınmaması, Alman Ticaret Kanunu'ndan alınan diğer hükümlerde çelişkilerin doğmasına sebebiyet vermiştir.

Tarihsel olarak bakıldığında karayoluyla yapılan taşımalar, deniz yoluyla gerçekleştirilen taşımalara göre daha kısa sürede tamamlandığından, eşya taşıma hâlindeyken eşyayı temsil eden ve eşya üzerinde tasarrufta bulunulmasına imkân sağlayan senetlere karayolu taşımaları bakımından pek ihtiyaç duyulmamıştır. Ayrıca mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu kapsamında taşıma senedinin kıymetli evrak şeklinde düzenlenmesi mümkün olduğundan, bu ihtiyaca cevap veren hukukî enstrümanlar Kanun'da mevcuttu. Öte yandan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'yla değişik türde araçlarla taşımaların da kısmen eşya taşıma hükümlerine tabi tutulması ve taşıma senedinin mülgâ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak ispat senedi olarak düzenlenmesi, küreselleşme nedeniyle emtia fiyatlarının günlük ve hatta saatlik olarak değiştiği ticaret hayatında, eşya taşıma hâlindeyken de üzerinde tasarrufta bulunulmasına imkân verecek hukukî enstrümanlara olan ihtiyacı arttırmaktadır.

Doktrindeki baskın görüşe ve yargı kararlarında kabul gören görüşe göre, kıymetli evrakta sınırlı sayı ilkesi geçerli değildir. Dolayısıyla taşıma sözleşmesinden doğan hakların kural olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesindeki koşulları sağlayacak şekilde senede (taşıma senedine veya yük senedine) bağlanması, söz konusu senede nama yazılı kıymetli evrak niteliğini kazandırır. Ancak doktrindeki azınlıkta kalan görüşe göre, kıymetli evrakta sınırlı sayı ilkesi geçerli olduğundan, kanunen kıymetli evrak olarak düzenlenmemiş olan taşıma senedi ve yük senedinin, Türk Ticaret Kanunu'nun 645. maddesindeki koşulları sağlasa da, nama

yazılı kıymetli evrak niteliğini kazandığından bahsedilemez. Ancak bu görüşün kabulü durumunda, Alman Ticaret Kanunu'ndan yük senedine ilişkin hükümlerin Türk Ticaret Kanunu'na alınmamış olması, taşıma hukukuna ilişkin hükümler bakımından da çelişkilere bir çözüm getirememektedir. Özellikle taşıyıcının hapis hakkını düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrasında mehz Kanun'dan farklı olarak hapis hakkının eşya üzerindeki zilyetliğin taşıma senedi (*Frachtbrief*) vasıtasıyla devam edeceğinin düzenlenmiş olması, eşya hukuku kurallarına da aykırılık teşkil etmekte ve hükmün uygulanması bakımından amaca göre yorumlanarak lafzının daraltılmasını zorunlu kılmaktadır.

Her halükârda *de lege feranda*, karayoluyla gerçekleştirilen taşımalar bakımından da eşyayı temsil eden ve taşıma sırasında eşya üzerinde tasarrufta bulunulmasını mümkün kılacak kıymetli evrak niteliğinde bir taşıma belgesinin Kanun'da açıkça düzenlenmesi isabetli olacaktır. Türk Ticaret Kanunu'ndaki eşya taşımaya ilişkin hükümlerin mehzanın Alman Ticaret Kanunu olduğu gözetildiğinde, yük senedinin Alman Ticaret Kanunu'nun 443. ilâ 448. maddeleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesi taşıma hukuku sistemi içerisinde yeknesaklık sağlayacaktır. Bu hususta bir başka çözüm yolu olarak, taşıyıcının eşyayı sadece yük senedinin ibrazı karşılığında yük senedi hamiline teslim etmeyi taahhüt etmesinin (TTK m. 645) yük senedinin zorunlu içeriği olarak düzenlenmesi ve ayrıca iradî emre yazılı kıymetli evrakı düzenleyen Türk Ticaret Kanunu'nun 831. maddesinin 2. fıkrasında "yük senedi" ibaresinin eklenmesi düşünülebilir. Anılan ikinci alternatif doğrultusunda bir değişiklik yapılması durumunda, başta Türk Ticaret Kanunu'nun 891. maddesinin 2. fıkrası olmak üzere taşıma senedine ilişkin diğer hükümlerin de yapılan değişiklik doğrultusunda revize edilmesi gerekecektir.

ZUSAMMENFASSUNG

Im aufgehobenen türkischen Handelsgesetzbuch Nr. 6762 war der Frachtbrief als Wertpapier geregelt. Im Gegensatz zum türkischen Handelsgesetzbuch Nr. 6762 ist er im neuen türkischen Handelsgesetzbuch (Nr. 6102) kein Wertpapier mehr, sondern hat nur Instruktions- und Beweisfunktion und ist somit ein Beweispapier. Die Vorschriften zum Frachtbrief sind vom deutschen Handelsgesetzbuch ins türkische HGB übernommen worden. Jedoch wurden die Vorschriften zum Ladeschein, der im deutschen HGB in §§443-448 geregelt ist, nicht aufgenommen. Obwohl im Art. 859 tHGB der Begriff "Ladeschein" verwendet wird, stimmt dieser Begriff mit dem deutschen Ladeschein nicht überein. Im deutschen Recht ist der Ladeschein ein Wertpapier und kann als Namen-, Inhaberpapier oder an Order ausgestellt werden. Außerdem enthält das HGB ausdrückliche Normen über die Rechtsfolgen der Ausstellung eines Ladescheins und die Einwendungen des Frachtführers, die er gegen den aus dem Ladeschein Berechtigten entgegensetzen kann. Im Art. 859 tHGB ist nur vorgesehen, dass der Absender Ausstellung eines Ladescheins verlangen kann, der hinreichende Informationen über den Gut und den auszuführenden Transport enthält, wenn ein Frachtbrief nicht ausgestellt wird. Der im Art. 859 tHGB vorgesehene Ladeschein ist kein Wertpapier und somit auch kein Traditionspapier. Nichtkodifizierung des Ladescheins oder eines ähnlichen Beförderungsdokument im türkischen Recht, das gesetzlich als Wertpapier ausgestaltet ist, führt bei Anwendung des aus dem deutschen übernommenen Frachtrecht zu Problemen bzw. zu Widersprüchen, da sich das deutsche Frachtrecht sowohl auf Frachtbrief als auch Ladeschein bezieht.

Die auf der Landstraße durchgeführten Transporte dauern im Vergleich zu Transporten auf dem Seeweg deutlich kürzer. Historisch betrachtet bedurfte man deshalb bei Landtransporte grundsätzlich keiner Traditionspapiere, die dem Inhaber die Verfügungsberechtigung über die Ware verleihen. Im Wirtschaftsleben, wo sich die Güterpreise aufgrund der Globalisierung täglich oder sogar stündlich ändern, steigt der Bedarf an rechtlichen Instrumenten, die dem Inhaber ein Verfügungsrecht über die Ware gibt, während die Ware noch unterwegs ist.

Nach herrschender Meinung und Rechtsprechung im türkischen Recht ist anerkannt, dass die Arten der Wertpapiere im Gesetz nicht abschließend geregelt sind. Wertpapier ist im Art. 645 des tHGB legal definiert und alle

Papiere, die den Tatbestand dieser Legaldefinition erfüllen, gelten als Wertpapiere. Obwohl Frachtbrief und Ladeschein im türkischen Recht nicht als Wertpapiere geregelt sind, können sie als solche ausgestellt werden, wenn sie den Tatbestand des Art. 645 des tHGB erfüllen.

Im Art. 891 tHGB ist das Pfandrecht des Frachtführers geregelt. Pfandrecht des Frachtführers besteht fort, auch wenn er den unmittelbaren Besitz an dem Gut verloren hat, solange er über den Gut mittels eines Frachtbriefs oder Konnossements verfügen kann. Anders als im deutschen Recht nennt das Gesetz im Art. 891 tHGB ausdrücklich den „Frachtbrief“ und nicht den „Ladeschein“. Dies liegt daran, dass die Vorschriften über den Ladeschein ins türkische HGB nicht aufgenommen worden sind. Problematisch ist, dass der Frachtbrief kein Wertpapier ist bzw. keine Traditionswirkung hat, so dass der Inhaber eines Frachtbriefs mit dem Frachtbrief über den Gut nicht verfügen kann. Dies führen zu Widersprüchen zwischen Grundprinzipien von Sachenrecht und Frachtrecht. Pfandrecht des Frachtführers stellt für den Frachtführer ein wichtiges Sicherungsinstrument dar. Deshalb ist bei Anwendung der Vorschrift eine Reduktion des Wortlauts durch eine zweckorientierte Auslegung erforderlich.

De lege feranda wäre es in jedem Fall angebracht, im Gesetz ein Beförderungsdokument klar zu regeln, das von Gesetzes wegen ein Wertpapier ist und somit Traditionswirkung hat, damit dessen Inhaber über das Gut ohne Probleme verfügen kann, während es noch unterwegs ist. Denkbar wäre die Übernahme von Vorschriften zum Ladeschein aus dem deutschen HGB, so dass die Wertungswidersprüche künftig vermieden werden. Alternativ könnte man den Wortlaut des Art. 859 tHGB ändern. Die Verpflichtung zur Ablieferung des Gutes nur gegen Übergabe des Ladescheins kann in den Tatbestand des Art. 859 tHGB aufgenommen werden. Ändert man den Wortlaut des Art. 859 tHGB, ist zu beachten, dass man auch den Wortlaut des Art. 831 Abs. 2 tHGB dementsprechend ändern muss.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel Burak, *Taşıma Hukuku (Deniz Ticareti Hariç)*, Seçkin Yayıncılık 4. Bası, Ankara 2021.
- Arar Kemal, *Kara Ticareti Hukuku C. Iı, Güzel Sanatlar Matbaası*, Ankara 1955.
- Akipek Jale/Akıntürk Turgut/Ateş Derya, *Eşya Hukuku*, 2. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2018.
- Arkan Sabih, "Türk Ticaret Kanunu'nun Taşıma Senetlerine Ve İlmühaberlere İlişkin Hükümleri Üzerine Bir İnceleme", *BATİDER*, C.IX, S. 4, 1978, s. 1025-1046.
- Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder/Taşpınar Ayvaz Sema/Hanağasi Emel, *Medenî Usul Hukuku*, 8. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.
- Atabek Reşat, *Eşya Taşıma Hukuku*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1960.
- Atali Murat/Ermenek İbrahim/Erdoğan Ersin, *Medeni Usul Hukuku*, 4. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.
- Ayan Mehmet, *Eşya Hukuku İu – Sınırlı Aynı Haklar*, 9. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.
- Aybay Aydın/Hatemi Hüseyin, *Eşya Hukuku*, 4. Bası, Vedat Kitapçılık İstanbul 2014.
- Aytaş Cansu, *Konışimentonun Rolü Ve İşlevi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi-İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü), İstanbul 2018.
- Bahtiyar Mehmet, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 17. Bası, Beta Kitapevi, İstanbul 2019.
- Bästlein Hans Günter/Bästlein Andrea, „Beweisfragen in Rechtsstreitigkeiten gegen den HGB-Frachtführer wegen Güterschäden“, *TranspR* H. 11/12, 2003, s. 413-419.
- Bilgili Fatih/Demirkapı Ertan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 10. Bası, Dora Yayıncılık, Bursa 2019.
- Bozer Ali, *Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1978.
- Bozer Ali/Göle Celal, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 9. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2020.
- Can Mertol, *Cmr Ve Alman Ticaret Kanunu Hükümleriyle Mukayeseli Olarak Türk Taşıma Hukukununun Genel Esasları - 1. Cilt*, İmaj Yayınevi, Ankara 2017.
- Can Mertol, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 4. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2019.

- Canaris Claus-Wilhelm/Habersack Mathias/Schäfer Carsten, *Staub – Handelsgesetzbuch Bd. Xii Teilbd. I*, 5. Aufl., De Gruyter Verlag, Berlin/Boston 2013 (Yazar [Staub Hgb]).
- Çalık Feyza, *Konışmento*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Antalya 2018.
- Çamoğlu Ersin, *Kıymetli Evrak Hukukunun Temel İlkeleri*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2020.
- Çetiner Bilgehan, *Hapis Hakkı*, Filiz Kitapevi, İstanbul 2010.
- Direnisa Efe, *Medenî Yargulamada Ön İnceleme Aşamaları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021.
- Domaniç Hayri, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1960.
- Ebenroth Carsten Thomas/Boujong Karlheinz/Joost Detlev/Strohn Lutz, *Handelsgesetzbuch*, 4. Aufl., C. H. Beck, München 2020 (Yazar [Ebenroth/Boujong/Joost/Strohn]).
- Edgü Ekrem, *Ticaret Hukuku III - Kıymetli Evrak Hukuku*, Sevinç Matbaası, Ankara 1969.
- Eminoğlu Cafer, "Türk Ticaret Kanunu'nun 864. Maddesi Kapsamında Gönderenin Kusursuz Sorumluluğu", *GÜHFD*, C. XIX, S. 3, Y. 2015, s. 25-53.
- Ercan Tayfun, *Türk Hukukunda Konışmentonun Rolü ve İşlevi*, Legal Kitapevi, İstanbul 2020.
- Eriş Gönen, *Açıklamalı-Gereççeli-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Taşıma Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara 2015.
- Ensthaler Jürgen, *Gemeinschaftskommentar zum Handelsgesetzbuch (HGB) Mit UN-Kaufrecht*, 8. Aufl., Hermann Lütherhand Verlag, München 2015 (Yazar [Ensthaler]).
- Ertaş Şeref, *Eşya Hukuku*, 14. Bası, Barış Yayınevi, İzmir 2018.
- Esener Turhan/Güven Kudret, *Eşya Hukuku*, 7. Bası, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Fremuth Fritz/Thume Karl Heinz, *Kommentar zum Transportrecht, Paragraphen §§407- 475 HGB, WA Und Adsp.*, Verlag Recht Und Wirtschaft GmbH, Heidelberg, 2000 (Yazar [Fremuth/Thume]).
- Gaer Reinhard/Baldus Christian/Brückner Bettina/Westermann Harm Peter, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 8. Aufl., C.H. Beck, München 2020.

- Häublein Martin/Hoffmann-Theinert Roland, *Beck'scher Online-Kommentar HGB*, 30. Edt, C. H. Beck, München 2020 (Yazar [Häublein/Hoffmann-Theinert]).
- Heidel Thomas/Schall Alexander, *Handelsgesetzbuch-Handkommentar*, 3. Aufl., Nomos Verlag, Baden-Baden 2019 (Yazar [Heidel/Schall]).
- Herber Rolf, *KonnosementuUnd Multimodal-Ladeschein nach neuem Recht als Beförderungsdokumente beim Überseekauf*, Festschrift Für Ulrich Magnus, Sellier European Law Publishers, München 2014.
- Herber Rolf/Schmidt Christine, *Münchener Kommentar zum HGB Bd. VII*, 4. Aufl., C. H. Beck/Verlag Vahlen, München 2020.
- Honsell Heinrich/Vogt Nedim Peter/Watter Rolf, *Basler Kommentar - Wertpapierrecht*, Basel 2012 (Yazar [Bsk-Wertpapierr]).
- Hopt Klaus J./Kumpan Christoph/Merkt Hanno/Roth Markus., *Beck'sche Kurzkomentar – Handelsgesetzbuch*, 40. Aufl., C. H. Beck, München 2021 (Yazar [Hopt/Kumpan/Merkt/Roth]).
- Horn Norbert, *Heymann - Handelsgesetzbuch Bd. IV*, 2. Aufl., De Gruyter, Berlin 2005 (Yazar [Heymann]).
- İmre Zahit, "Hapis Hakkı Üzerine Bir Tetkik", *İÜHFM*, C. 18, S. 3-4, Y. 1952, s. 742-782.
- İmregün Oğuz, *Kara Ticareti Hukuku Dersleri*, 13. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2005.
- Kaner Deniz İnci, *Deniz Ticareti Hukuku I-II*, 4. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2021.
- Karayağçın Yaşar, *Özel Hukukda Meseleler ve Görüşler*, Sevinç Matbaası, Ankara 1975.
- Kayıhan Şaban, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 6. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Kendigelen Abuzer/Aydın Alihan, "Karayolu İle Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Antlaşma (Cmr) - Resmî Çeviriye İlişkin Sorunlar Ve Bir Serbest Çeviri Denemesi-", Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı C.1, İstanbul 2002, s. 495-525.
- Kendigelen Abuzer/Kırca İsmail, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 5. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021.
- Kıran Süleyman, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli Eşya Taşınması*, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.

- Kırca İsmail, "Havayolu ile Yapılan Eşya Taşımaları Dolayısıyla Düzenlenen Hava Yük Senedinin Hukuki Niteliği Ve İspat Sorunları", *BATİDER*, C. XV, S. 3, Y. 1990, s. 89-104.
- Koller Ingo, "Anspruch auf Ausstellung eines Ladescheins oder Konnossements und sein Erlöschen", *TranspR* 2016, H. 7-8, s. 290-295.
- Koller Ingo, "Die Bedeutung des Frachtvertrages für den Orderschein", *TranspR* 2015, H. 4, s. 133-140.
- Koller Ingo, *Transportrecht*, 10. Aufl. C. H. Beck, München 2020.
- Kopper Christoph, *Der Multimodale Ladeschein im Internationalen Transportrecht*, LIT Verlag Hamburg 2007.
- Kren Kostkiewicz Jolanta/ Wolf Stephan/Amstutz Marc/Fankhauser Roland, *Orell Füssli Kommentar - Schweizerisches Obligationenrecht*, 3. Aufl., Orell Füssli Verlag, Zürich 2016 (Yazar [Ofk-Or]).
- Kula Nil, *Türk Eşya Taşıma Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- Kuru Baki, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı, C. I*, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- Kuru Baki/Aydın Burak, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 6. Bası, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Narbay Şafak, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Kıymetli Evrak Hukuku Kitabında Yapılan Düzenlemeler ve Değişiklik Önerilerimiz", *DEÜHFD*, C. 7, Y. 2005, s. 173-222.
- Nomer Halûk Nami/Ergüne Serkan Mehmet, *Eşya Hukuku*, 8. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020.
- Oetker Hartmut, *Handelsgesetzbuch*, 7. Aufl., C. H. Beck, München 2021.
- Oğuzman Kemal/Seliçi Özer/Oktay Özdemir Saibe, *Eşya Hukuku*, 22. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2020.
- Öztan F., *Kıymetli Evrak Hukuku*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1976.
- Öztan F., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 23. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2019.
- Parlar Naz, *Beweis durch Urkunden im deutschen und türkischen Zivilprozessrecht*, Nomos Verlag, Baden-Baden 2020.
- Pekcanitez Hakan, *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku C. II*, 15. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Pekcanitez Hakan/Atalay Oğuz/Özekes Muhammet, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 9. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021.

- Ramming Klaus, “Die Reichweite der Verbriefungswirkung des Ladescheins bzw. Konnossements”, *RdTW* 2018, H. 3, s 81-87 (Verbriefungswirkung).
- Ramming Klaus, “Die Sperrwirkung Von Ladeschein Und Konnossement”, *RdTW* 2018, H. 2, Ss 45-58.
- Ring Gerhard/Grziwotz Herbert/Keukenschrijver Alfred, *Nomos Kommentar BGB – Sachenrecht Bd. 3*, 4. Aufl., Nomos Verlag, Baden-Baden 2016.
- Roberto Vito/Trüeb Hans Rudolf, *Handkommentar Zum Schweizer Privatrecht - GmbH, Genossenschaft, Handelsregister Und Wertpapiere (Art. 772–1186 Or) Inkl. Bucheffektengesetz*, 3. Aufl., Schulthess Verlag, Zürich 2016 (Yazar [Chk-Or]).
- Poroy Reha/Tekinalp Ünal, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 23. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019.
- Pulaşlı Hasan, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 8. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.
- Seven Vural, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK m. 856-893) Hükümlerine Göre Taşıma Hukukunda Gönderilen, Yetkin Yayınları*, Ankara 2012 (Gönderilen).
- Seven Vural, *Taşıma Hukuku, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını*, 2. Bası, Eskişehir 2011.
- Sözer Bülent, *Deniz Ticaret Hukuku I*, 6. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2022.
- Tüzün Necat, *Hava ve Kara Taşıma Hukuku*, Ankara İktisadi Ve Ticari İlimler Yayınları, Ankara 1981.
- Ülgen Hüseyin, *Uluslararası Taşımacılık ve Hukuki Sorunları*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1988.
- Ülgen Hüseyin/Helvacı Mehmet/Kaya Arslan/Nomer Ertan Füsün, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 11. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019.
- Yazıcıoğlu Emine, *Kender - Çetingil Deniz Ticareti Hukuku*, 17. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2022.
- Yeşilova Aras Ece, “Yük Senedinin (Ttk M. 859) Türk Ticaret Kanunu’nda Yeniden Yer Alması, Karayolu Taşımacılığında Kıymetli Evraka İmkan Verilmesi Midir?”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 11, S. 123, Y. 2013, s. 49-65.
- Zevkiler Aydın, *Konışmento, Mahiyeti ve Diğer Emtia Senetlerinden Farkları*, İmran Öktem’e Armağan, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.
- Zeyneloğlu Ahmet, *Uygulamalı Taşıma Hukuku*, Olgaç Matbaası, Ankara 1980.